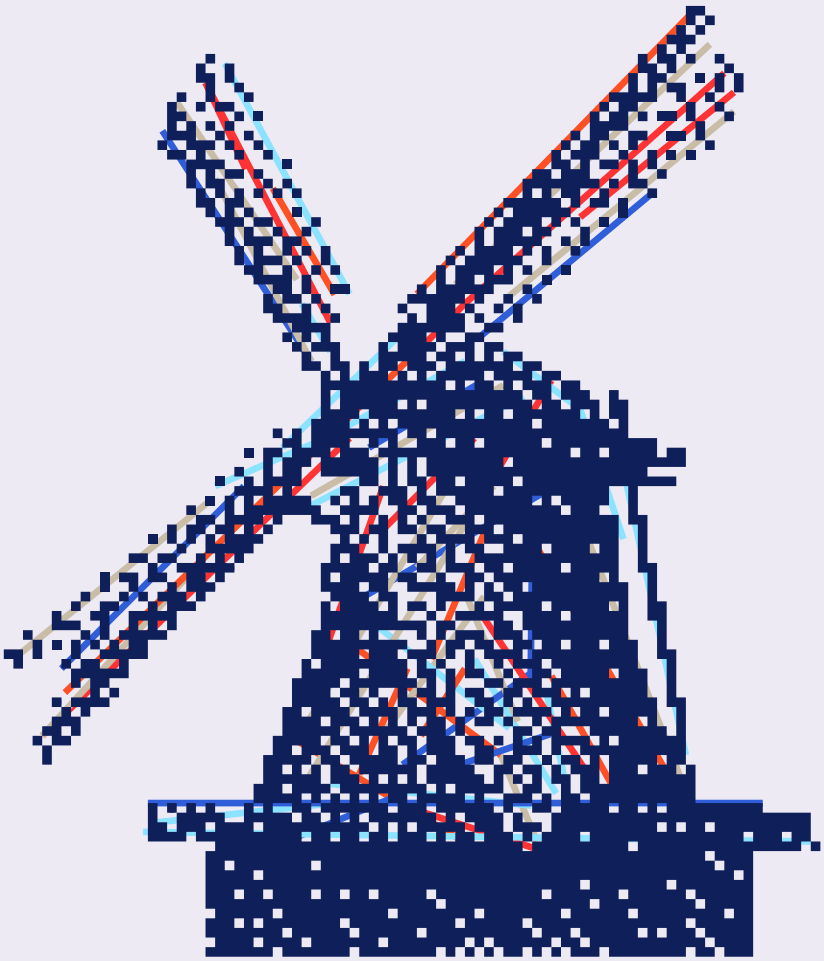
Een welvarend, innovatief
en weerbaar Nederland in 2035

Nationaal AI Deltaplan

AI Plan

Samenvatting

Kunstmatige Intelligentie (AI) heeft een steeds grotere impact op onze economie en samenleving. Terwijl andere landen met enorme investeringen voorsorteren op deze nieuwe werkelijkheid, dreigt Nederland grip te verliezen op een technologie die straks onze economie, veiligheid en democratie bepaalt.

In dit Deltaplan schetsen we wat nodig is om controle terug te winnen: een sprong in rekenkracht en energie-infrastructuur, massale AI-adoptie en -geletterdheid, een concurrerend AI-ecosysteem, sterke democratische inbedding én ambitieuze nationale AI-projecten waarmee we weer voorop gaan lopen. Net als bij de Deltawerken gaat het hier om investeren in de fundamenten waarop onze toekomst rust. Daarom is het essentieel dat we begrijpen wat er op ons afkomt en hoe we het tij kunnen keren.

Net zoals de computer, zal AI onze economie en maatschappij fundamenteel hervormen. Het bepaalt niet alleen de manier waarop bedrijven producten maken en diensten leveren, maar ook hoe we ons werk organiseren en welke vaardigheden mensen nodig hebben. Veel van onze banen zullen ingrijpend veranderen of verdwijnen, terwijl ergens anders juist nieuwe werkgelegenheid ontstaat. Maar AI transformeert ook onze samenleving. In sectoren zoals de gezondheidszorg, onderwijs en overheid zal het een steeds grotere rol spelen in hoe we werken, leren en beslissingen nemen. Om deze verandering te sturen, hebben we controle nodig over de technologie zelf.

Nederland doet nu nauwelijks mee aan de ontwikkeling van AI. We zijn sterk afhankelijk van Amerikaanse en Chinese AI-bedrijven. Zij bepalen welke AI-systemen beschikbaar zijn, hoe deze werken, en wat ze kosten. Zonder eigen infrastructuur en technologie vloeit ons verdienvermogen weg naar het buitenland en verliezen we grip op systemen die onze maatschappij vormgeven.

Er is een weg vooruit door te investeren in AI-kennis en infrastructuur. Nederland heeft een sterke uitgangspositie met topuniversiteiten, veel technisch talent en innovatieve sectoren die kunnen uitgroeien tot

wereldwijde koplopers in de AI-transitie. Als we nu investeren, kunnen we ervoor zorgen dat onze bedrijven competitief blijven, we ons AI-talent in Nederland houden en we samen werken aan de maatschappelijke en technologische doorbraken van de toekomst. Zo kunnen we met AI bijvoorbeeld duurzamere materialen en betere batterijen ontwikkelen. We kunnen gezonder oud worden door het menselijk lichaam beter te begrijpen en in sneltreinvaart wetenschappelijke doorbraken te realiseren. In de bouw kunnen robots het arbeidstekort verminderen. In de zorg kunnen we de verpleging meer tijd voor de patiënt geven door administratief werk te automatiseren. En in de landbouw kunnen we duurzamere voedselproductie mogelijk maken die de natuur minder uitput.

Om deze ambities waar te maken, moeten we nu concrete stappen zetten om Nederland hierop voor te bereiden. Dit plan bevat 52 aanbevelingen, waaronder:

- **Investeer in voldoende rekenkracht en hernieuwbare energie.** AI-rekenkracht wordt cruciaal voor onze economie. Versnel vergunningverlening voor lokale datacenters via AI-rekenzones en investeer EU-breed in meer rekencapaciteit. Benut bestaande netcapaciteit optimaal, en investeer in hernieuwbare energie.
- **Maak AI-adoptie breed mogelijk door AI-geletterdheid en -implementatie te stimuleren.** Nederland loopt sterk achter met AI-adoptie, gedreven door een hoog gehalte aan scepsis en gebrek aan kennis. Zorg dat alle docenten, politici en ambtenaren zijn bijgeschoold in AI. Stimuleer AI-scholing bij werknemers en ondersteun bedrijven in de AI-transitie door toegepast AI onderzoek te stimuleren.
- **Investeer in een concurrerend AI-ecosysteem om Nederland de beste vestigingsplek van Europa te maken.** We leiden veel toptalent op, maar verliezen een deel aan het buitenland door gebrek aan uitdagingen en een niet-competitief ondernemersklimaat. Maak het aantrekkelijk voor bedrijven en talent om te komen én blijven, ontketen kapitaal voor AI-investeringen, en pas regelgeving aan die bedrijven nu weerhoudt om snel te groeien.
- **Monitor de maatschappelijke effecten van AI en geef burgers een stem in besluitvorming.** Richt onafhankelijk toezicht in met een Nationaal AI Impact Instituut dat de effecten op werk, welzijn

en democratie monitort en het parlement adviseert. Betrek burgers via burgerberaden bij de besluitvorming over AI-beleid.

- **Investeer in AI-projecten die doorbraken realiseren met grote maatschappelijke en economische impact.** Richt een Nationaal Agentschap voor Disruptieve Innovatie (NADI) op, naar het voorbeeld van DARPA, met autonomie om technologische doorbraken te financieren. Steun een Nederlands ELLIS Instituut om internationale toponderzoekers aan te trekken en Europees koploper te worden in AI-onderzoek.

Dit AI Deltaplan is geschreven in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken, en tot stand gekomen in overleg met meer dan zestig experts uit de wetenschap, het bedrijfsleven, overheid en het maatschappelijk middenveld.

Inhoudsopgave

1. Bouw de infrastructuur voor AI **10**

2. Stimuleer adoptie en ontwikkeling van AI **16**
2.1 Adoptie 18
2.2 Ontwikkeling 20

3. Randvoorwaarden voor een AI-ecosysteem **24**
3.1 Talent en ecosysteem 26
3.2 Kapitaal 29
3.3 Ondernemings- en vestigingsklimaat 31
3.4 Regelgeving en bestuur 34
3.5 Internationale samenwerking 39

4. Grip op AI **42**
4.1 Een eerlijk verhaal 44
4.2 Weet wat er speelt 44
4.3 Democratie en AI 46
4.4 Het belang van de media 47

Epiloog: Een terugblik op de toekomst **49**

AI Plan team **57**

Dankwoord **59**

Inleiding

Kunstmatige Intelligentie (AI) heeft een steeds grotere impact op onze economie en samenleving. Zowel economisch als maatschappelijk zullen we de controle verliezen als we niet nú investeren in breedschalige AI adoptie en geletterdheid, rekenkracht en energievoorzieningen, ons ondernemingsklimaat, en de maatschappelijke weerbaarheid en democratische inbedding van deze technologie.

We betreden een tijdperk waarin AI, in de vorm van algoritmes en robots, dag en nacht kan werken aan wetenschap, productie en dienstverlening. AI wordt een bepalende factor voor onze productiviteit, innovatie en onze concurrentiekracht.

In de samenleving zal de impact even groot zijn. AI-systemen nemen in toenemende mate beslissingen, bijvoorbeeld over welke behandeling een patiënt ontvangt. Leraren worstelen met studenten die AI gebruiken, terwijl zij zelf nauwelijks weten hoe de technologie werkt. En terwijl het verdienmodel van onze onafhankelijke media onder druk staat, bedreigt AI-desinformatie ons democratisch proces.

Voor deze technologie, die een steeds grotere invloed heeft op onze economie en samenleving, zijn we echter steeds meer afhankelijk van Amerikaanse en Chinese AI-bedrijven. Zij bepalen hoe de AI werkt en plukken er de vruchten van. Nederlandse bedrijven betalen voor elk antwoord, elke handeling van een robot, en elke berekening die elders wordt uitgevoerd, maar hebben geen inzicht in hoe de resultaten tot stand komen. Zo verliezen we de grip op systemen die steeds meer invloed hebben op ons leven en straks de motor vormen van onze economie.

Net als bij de Deltawerken staan we voor een historisch keuzemoment: laten we ons lot bepalen door externe krachten, of nemen we zelf het heft in handen? Accepteren we dat de Verenigde Staten en China de digitale fundamenten van onze toekomst bepalen, of kiezen we ervoor om zelf de infrastructuur en technologie te bouwen waarop onze economie en samenleving de komende decennia zullen rusten? De komende jaren zijn doorslaggevend: niets doen betekent kiezen voor

afhankelijkheid; strategisch investeren betekent werken aan onze autonomie, welvaart en weerbaarheid.

De kans: een welvarend, innovatief en weerbaar Nederland in 2035

Nederland beschikt over een uitzonderlijk sterke uitgangspositie om koploper te worden in Europa. Met ASML, kennisinstellingen van wereldklasse, een innovatief bedrijfsleven, ruimte om te investeren en sterke sectoren als de chip-industrie, landbouw, logistiek, gezondheidszorg, biotech en energie hebben we alle ingrediënten om AI te benutten voor ons toekomstig verdienvermogen, onze maatschappelijke vooruitgang en een AI-transitie die past bij onze waarden.

AI heeft de potentie om onze productiviteit en snelheid van innovatie sterk aan te jagen. Hierdoor kunnen we in de komende tien jaar doorbraken realiseren, waar we zonder AI misschien wel honderd jaar voor nodig gehad zouden hebben.

Zo kan dit in de gezondheidszorg betekenen dat AI-systemen kanker vroeg kunnen opsporen, dat we gepersonaliseerde medicijnen kunnen ontwikkelen voor zeldzame ziektes en dat robots verpleegkundigen kunnen ondersteunen bij repetitieve taken zodat zij zich kunnen richten op menselijk contact.

In de landbouw kunnen honderdduizend robots een nieuwe vorm van landbouw mogelijk maken, waarbij net zoals in de natuur vele gewassen door elkaar heen staan. Dit maakt duurzame productie zonder uitputting van de bodem mogelijk, waarbij elke plant exact de hoeveelheid water en voeding krijgt die het nodig heeft. Pesticiden zijn niet meer nodig omdat robots onkruid mechanisch kunnen verwijderen, en de diversiteit aan planten natuurlijke vijanden op afstand houdt.

In het verkeer kunnen zelfrijdende auto's het aantal dodelijke ongelukken met negentig procent verminderen. Er zijn geen files meer omdat AI-systemen het verkeer optimaal kunnen sturen, en computers veel sneller reageren dan mensen. Omdat auto's zichzelf naar een garage

buiten de stad rijden, kunnen parkeerplekken worden vervangen door terrasjes of speelplekken.

Door versnelling in de wetenschap zullen we steeds meer doorbraken zien in nieuwe, milieuvriendelijke materialen, goedkopere energieopwekking, en andere duurzame technologieën.

In het onderwijs worden de lesmethodes aangepast op elk kind, gepersonaliseerd voor hun eigen leerstijl, tempo en interesses, zodat er meer tijd overblijft voor relationeel leren, ontdekken in de natuur en praktische, maakbare vaardigheden.

Ook de negatieve gevolgen, hoewel minder goed voorspelbaar, worden adequaat opgepakt. Een Nationaal AI Impact Instituut monitort de maatschappelijke impact en adviseert de overheid tijdig bij dreigende negatieve gevolgen, zodat we wendbaar kunnen blijven. Burgers zijn actief onderdeel van de besluitvorming over AI middels burgerberaden die onze democratie versterken. Op de arbeidsmarkt laten we de transitie rechtvaardig verlopen door breed te investeren in omscholing en bijscholing. Het Nederlandse medialandschap blijft sterk en onafhankelijk door eerlijke compensatiemodellen voor makers. En in cruciale publieke infrastructuur zoals het onderwijs en de overheid gebruiken we AI-modellen die aansluiten bij onze eigen normen en waarden, in plaats van volledig afhankelijk te worden van buitenlandse systemen.

Dit toekomstbeeld is allesbehalve vanzelfsprekend, maar wél binnen bereik. Het is alleen mogelijk als de overheid de komende jaren haar AI-beleid voortdurend en verstandig blijft actualiseren en die daarbij niet uitsluitend laat bepalen door hype, angst of onwetendheid. Als we nu bewust voor deze koers kiezen, bouwen we aan een land waarin AI onze welvaart vergroot en onze autonomie versterkt.

De aanpak: een Nationaal AI Deltaplan

Dit AI Deltaplan doet beleidsaanbevelingen om dit toekomstscenario realiteit te maken. Het is geschreven in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken, en tot stand gekomen in overleg met meer dan zestig experts uit wetenschap, bedrijfsleven, overheid en het maatschappelijk middenveld.

De aanbevelingen zijn onderverdeeld in vier centrale thema's. Allereerst versterken we de belangrijkste technologische fundamenten waarop deze toepassingen rusten, zoals rekenkracht en energie-infrastructuur (**Hoofdstuk 1**). Vervolgens zetten we in op breed begrip en versnelde toepassing van AI bij bedrijven, overheid en onderwijs (**Hoofdstuk 2**). Daarna richten we ons op de randvoorwaarden voor een sterk AI-ecosysteem zoals talent, kapitaal, ondernemerschap en regelgeving (**Hoofdstuk 3**). Tot slot borgen we de maatschappelijke inbedding van AI door te investeren in weerbaarheid, publieke waarden, democratische processen en betrouwbare informatievoorziening (**Hoofdstuk 4**). In **de epiloog** blikken we in een fictieve reflectie uit 2035 terug op het succes van het Nederlandse AI-beleid.

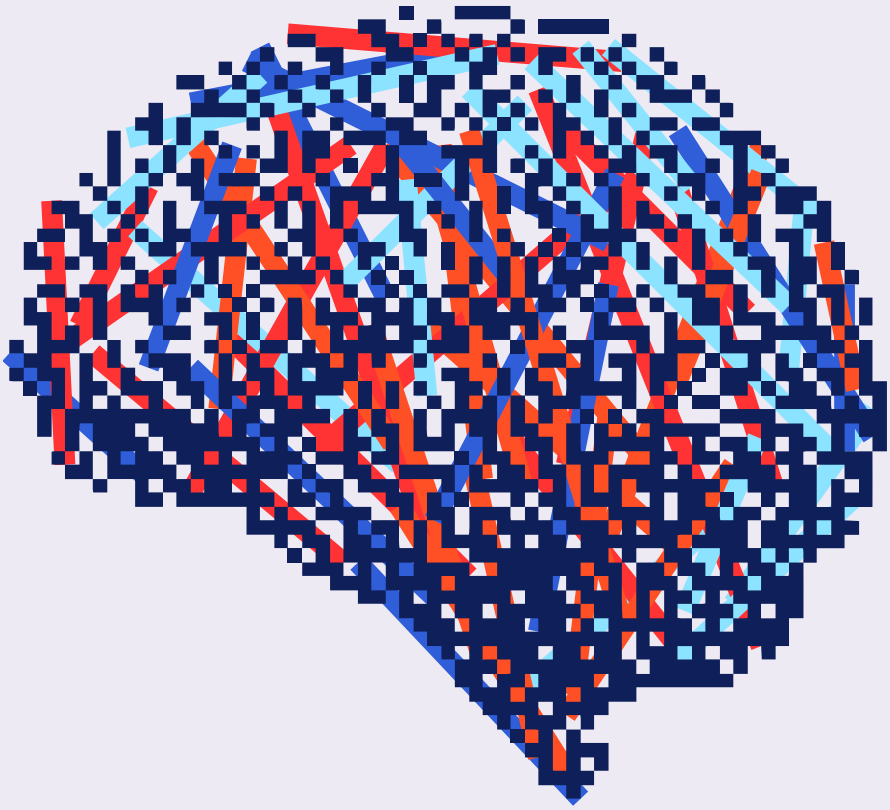
In 2019 publiceerde de Nederlandse overheid al het Strategisch Actieplan voor AI (SAPAI) dat destijds de basis vormde voor ons AI-beleid. Gezien de bijzonder snelle technologische en maatschappelijke ontwikkelingen rondom *generatieve AI* zoals ChatGPT, is het tijd voor een nieuw AI-actieplan. Hoewel de precieze AI-ontwikkelingen van de komende tien jaar moeilijk te voorspellen zijn, moet Nederland zich nu juist richten op de domeinen die in een tijd van snelle technologische verandering hoe dan ook van cruciaal belang zijn, zoals maatschappelijke weerbaarheid, infrastructuur en verantwoorde innovatie. Door nu in deze fundamenten te investeren, zorgt Nederland er in ieder scenario voor dat het zowel de risico's van AI kan beheersen als de kansen maximaal kan benutten.

1

Bouw de infrastructuur voor AI

Rekenkracht wordt steeds belangrijker voor onze economische productie en hangt af van zowel het aantal geavanceerde AI-chips (GPU's) in datacentra als de energie die deze systemen kunnen gebruiken. Naarmate AI krachtiger wordt en beter geïntegreerd raakt in bedrijfsprocessen, dreigen rekenkracht en energie de belangrijkste beperkingen te worden voor economische groei. Tegelijkertijd blijft de vraag hiernaar de komende jaren naar verwachting exponentieel toenemen, waardoor Nederland het risico loopt dat landen met meer van deze infrastructuur hun beschikbare rekenkracht voor de eigen industrie en bevolking reserveren, terwijl Nederland met een tekort achterblijft.

Europa beschikt momenteel namelijk over slechts 5% van de wereldwijde AI-rekenkracht, tegenover zo'n 75% in de Verenigde Staten. De Nederlandse supercomputer Snellius telt slechts 640 GPU's en zelfs de aanstaande Groningse AI-fabriek zou met een budget van €200 miljoen naar verwachting niet meer dan circa 2.500 GPU's kunnen huisvesten. Ter vergelijking: OpenAI heeft op dit moment toegang tot een totaal van meer dan 1 miljoen GPU's en bouwt meerdere nieuwe datacenter-campussen die ieder 500.000 volgende-generatie GPU's van NVIDIA zullen bevatten.

Om deze achterstand te verkleinen heeft Nederland een strategie nodig die de vraag naar en het aanbod van rekenkracht systematisch in beeld brengt, ruimtelijke en vergunningstechnische barrières wegneemt, private investeringen stimuleert en fors inzet op de opwekking en infrastructuur van hernieuwbare energie.

1. **Ontwikkel in de eerste helft van 2026 een AI-Rekenkrachtplan.**

   Er bestaat op dit moment nog geen overkoepelende nationale strategie voor AI-rekenkracht, in tegenstelling tot bijvoorbeeld landen als het Verenigd Koninkrijk, waar deze zomer een UK Compute Roadmap is uitgebracht. Aan de vraagzijde brengt een Nederlands AI-Rekenkrachtplan in kaart hoeveel rekenkracht Nederland en Europa in verschillende scenario's nodig zullen hebben. Hierbij dient expliciet rekening gehouden te worden met de specifieke (high-security) behoeften van de publieke sector, kennisinstellingen en defensie en inlichtingendiensten, die als eerste zouden moeten overstappen op soevereine rekenkracht.

   Aan de aanbodzijde vormt dit plan de basis voor besluitvorming over welke investeringen gedaan moeten worden in zowel publieke infrastructuur als private samenwerkingen. In de ramingen moeten ook scenario's worden meegenomen waarin toegang tot buitenlandse capaciteit wordt beperkt of onze rekenkrachtbehoefte uitzonderlijk snel toeneemt, bijvoorbeeld doordat AI-modellen (zichzelf) steeds verder verbeteren. Zowel de vraagvoorspellingen als de aanbodplannen dienen daarnaast regelmatig te worden bijgewerkt, zodat de overheid snel kan inspelen op nieuwe ontwikkelingen in de markt en maatschappij.

   In de rekenkracht-uitbreidingsplannen moet sterk worden ingezet op nauwe samenwerking binnen Europa, bijvoorbeeld om gezamenlijke infrastructuur op te zetten of gedecentraliseerde AI-training te faciliteren. Het plan moet onderzoeken hoeveel AI-(giga)fabrieken in Nederland nodig zijn, inclusief eventuele uitbreiding van de geplande fabriek in Groningen, en heldere richtlijnen opstellen voor de snelle, flexibele governance van deze fabrieken met gestroomlijnde procedures om hun capaciteit optimaal en aan prioritaire toepassingen te kunnen toewijzen.

2. **Ontneem structurele barrières in ruimte, energie en vergunningen die de aanleg van digitale infrastructuur belemmeren.**

   De ontwikkeling van grootschalige AI-infrastructuur in Nederland wordt geremd door onder meer ruimtegebrek, stikstofbeperkingen, lastige netaansluitingen, en trage vergunnings- en inspraakprocedures. Deze knelpunten belemmeren de aanleg van essentiële infrastructuur, en vragen om een integrale aanpak waarbij scherpe keuzes en zorgvuldige trade-offs gemaakt zullen moeten worden, zoals het toestaan van uitzonderingen voor cruciale AI-projecten en vereenvoudigde inspraakprocedures.

   Datacenters kunnen bijvoorbeeld efficiënter worden aangesloten op het energienet door gebruik te maken van de bestaande energienet-*vluchtstrook*. De vluchtstrook is redundante netcapaciteit die normaal gesproken alleen in noodsituaties wordt ingezet. Datacentra zijn bij uitstek geschikt om op de vluchtstrook aangesloten te worden, omdat zij kunnen overschakelen op hun eigen backup-energievoorzieningen in de zeldzame gevallen dat de vluchtstrook niet beschikbaar is, zoals bij storingen. Zo blijft de betrouwbaarheid van het net gewaarborgd, terwijl de beschikbare capaciteit optimaal wordt benut. Door datacentra standaard toegang te geven tot de vluchtstrook, ontstaat extra ruimte op het net voor AI-infrastructuur zonder dat dit ten koste gaat van andere huidige en toekomstige gebruikers.

3. **Creëer speciale AI-rekenzones waarin rekenkracht versneld kan worden opgeschaald.**

   Creëer speciale AI-rekenzones die snelle uitbreiding van rekenkracht mogelijk maken door knelpunten in energie- en netinfrastructuur weg te nemen. Selecteer hiervoor locaties met directe koppeling aan het hoogspanningsnet of een eigen onderstation, zodat nieuwe capaciteit geen extra druk legt op het laagspanningsnet. In deze zones kunnen vergunningsprocedures voor datacenterbouw en bijbehorende energievoorzieningen worden gestroomlijnd, en kan ruimte worden geboden voor *behind-the-meter* oplossingen. Richt één of twee van deze locaties in als *best-practice* clusters waarin efficiënte chips, vloeistofkoeling, restwarmtebenutting, nabijgelegen duurzame opwekking, slimme

netintegratie en flexibele back-up opties samenkomen. Door zonering te combineren met hoogwaardige duurzame infrastructuur ontstaat een snelle, marktgedreven route om rekenkracht op te schalen, terwijl de overheid structurele knelpunten in het netwerk en de energievoorziening stapsgewijs op kan lossen.

4. **Stimuleer private aanbieders om rekenkracht-capaciteit in Nederland op te bouwen.**

   Door onze hogere energieprijzen en complexere vergunningenstelsel vergeleken met wereldwijde AI-infrastructuurzwaartepunten zoals de Verenigde Staten en de Golfstaten is het voor marktpartijen momenteel minder aantrekkelijk om grootschalige AI-infrastructuur in Nederland aan te leggen. De markt dient daarom tijdelijk op gang te worden geholpen met beleidsprikkels zoals gunstige vergunningstrajecten, energiecontracten en netaansluitingen, en door het verstrekken van gunstige overheidsleningen aan partijen die deze cruciale infrastructuur aanleggen. Strategische partners hiervoor moeten actief worden benaderd via de AI-vestigings- en partnerschapsagenda[#15]. In ruil voor deze steun kan van aanbieders worden gevraagd dat zij Nederlandse startups en onderzoeksinstellingen korting geven op rekenkracht of een deel van hun capaciteit reserveren voor nationale prioriteiten zoals NADI[#12], een Nederlands ELLIS Instituut[#11], universiteiten en Nederlandse bedrijven en startups.

5. **Investeer massaal in energie-infrastructuur om AI-ambities en economische groei mogelijk te maken.**

   Waar wereldwijd de beschikbaarheid van chips lange tijd de limiterende factor was voor AI-ontwikkeling, verschuift dit knelpunt nu naar energiecapaciteit. In Nederland zijn er de afgelopen jaren al grote problemen met de bouw van bedrijventerreinen en industrie vanwege het gebrek aan netaansluitingen. Deze situatie dreigt te escaleren wanneer AI-adoptie versnelt, elektrificatie van industrie en mobiliteit doorzet, en de woningbouwopgave meer elektriciteit vraagt. De oplossing ligt niet in het verdelen van schaarse capaciteit tussen sectoren, waarbij AI, industrie en burgers tegen elkaar worden uitgespeeld, maar juist in het creëren van voldoende capaciteit voor alle toepassingen die we als samenleving nodig

hebben.

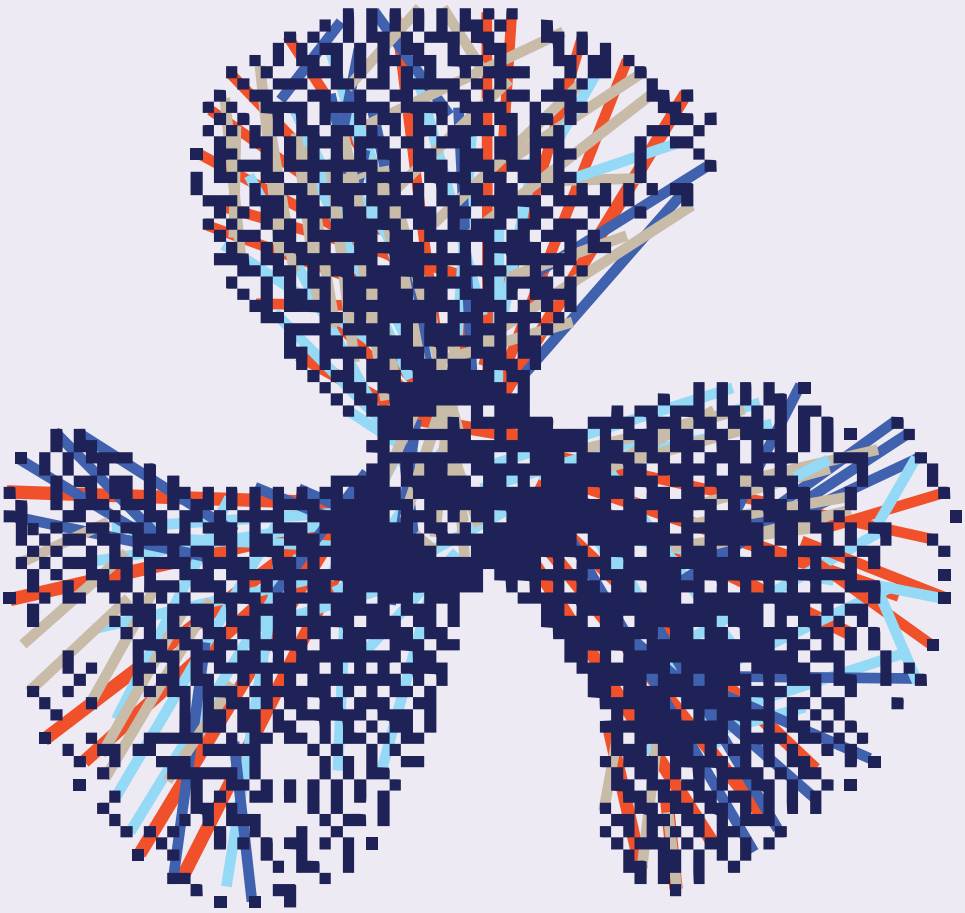
Dit vereist een investeringsprogramma van tientallen miljarden euro's in hoogspanningsinfrastructuur, regionale netten en slimme netoplossingen. Deze investeringen moeten expliciet gericht zijn op hernieuwbare energiebronnen, waarbij AI-toepassingen kunnen helpen bij het optimaliseren van energiedistributie en het balanceren van vraag en aanbod. Cruciaal hierbij is de versnelde opleiding van technisch personeel voor netbeheerders, aangezien het tekort aan monteurs en engineers nu al een rem zet op uitbreidingsplannen. Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat zette hiervoor onlangs een eerste stap door een initiatief van netbeheerders en aannemers om 5.000 extra technici op te leiden te ondersteunen met een subsidie van €25 miljoen. Deze inzet dient te worden voortgezet en substantieel te worden opgeschaald om de benodigde 30.000 extra technici in 2030 te realiseren.

2

Stimuleer adoptie en ontwikkeling van AI

Hoe groot de potentiële waarde van AI ook is, de technologie vertaalt zich pas in welvaart als deze breed en verantwoord wordt geadopteerd door bedrijven, overheid en onderwijs. Nederland behoort echter nog steeds tot de landen waar AI-gebruik en AI-geletterdheid sterk achterblijven ten opzichte van andere innovatieve economieën. Uit een recente steekproef onder Nederlandse organisaties blijkt bovendien dat een gebrek aan interne AI-kennis een van de meest genoemde belemmeringen is voor adoptie, zelfs bij organisaties die al met pilots zijn gestart.

Om adoptie te versnellen moeten we daarom investeren in AI-geletterdheid en toegepast onderzoek, en moeten bedrijven, overheid en onderwijs de juiste randvoorwaarden krijgen om AI op een veilige en effectieve manier te gebruiken.

2.1 Adoptie

Te weinig Nederlanders weten hoe AI werkt en wat het in potentie voor hen kan betekenen. Door een gebrek aan toepassingskennis en sectorale regie blijft AI bij bedrijven te vaak hangen in pilots. Om dit te doorbreken, moet er massaal worden geïnvesteerd in AI-vaardigheden voor iedere Nederlander, moeten er gerichte adoptieplannen komen voor belangrijke groeimarkten, en moet ervoor worden gezorgd dat in de overheid en in het onderwijs AI op verantwoorde wijze wordt toegepast.

6. **Versnel AI-adoptie in groeimarkten door gezamenlijke adoptieplannen te ontwikkelen en deze publiek-privaat te ondersteunen.**

   De snelheid waarmee bedrijven AI integreren in hun kernprocessen bepaalt in hoge mate hoe toekomstbestendig onze economie zal blijven. Vanwege onze achterstand in adoptie is het daarom essentieel dat we hier snel grote stappen zetten. Daarom moeten bedrijven en kennisinstellingen in de belangrijkste groeimarkten samenkomen om gezamenlijke AI-adoptieplannen op te stellen. De overheid dient met hen mee te denken over randvoorwaarden, eventuele belemmeringen voor hen weg te nemen en budget beschikbaar te stellen om waardevolle plannen en onderzoeken uit deze trajecten mede te financieren.

   In deze samenwerking wordt onderzocht welke AI-toepassingen de meeste waarde creëren, welke knelpunten moeten worden weggenomen en hoe randvoorwaarden zoals data, rekenkracht, vergunningen en testomgevingen het best kunnen worden ingericht. Ook kunnen bedrijven gezamenlijk datasets opzetten, nieuwe AI-modellen testen in praktijksituaties en scenario's ontwikkelen voor hoe een nieuw AI-native bedrijf (een bedrijf dat nu wordt opgericht met een visie op hoe AI de bedrijfsvoering en markt zal veranderen) in hun markt zou opereren, zodat bestaande spelers een duidelijke routekaart krijgen voor adoptie.

   Bij de selectie van de initiële groeimarkten wordt aangesloten op het nieuwe industriebeleid van het ministerie van Economische Zaken en wordt maximaal gebruikgemaakt van de middelen en partnerschapsmogelijkheden binnen de elf prioritaire domeinen uit

de Europese Apply AI Strategy. Voor de uitvoering stelt de overheid een programmatisch budget van enkele honderden miljoenen beschikbaar voor het financieren van een deel van de kosten van deze activiteiten, waaronder preconcurrentiële investeringen, gezamenlijke infrastructuur en versnellingsprojecten. Zo ontstaat een gerichte nationale AI-inzet die in alle groeimarkten de voorwaarden schept voor structurele versnelling van AI-adoptie.

7. **Investeer in AI-geletterdheid.**

   Iedereen in Nederland moet toegang hebben tot basiskennis over de werking van AI, zodat ze de mogelijkheden, beperkingen en ethische vraagstukken kunnen begrijpen. De overheid moet daarom zorgen dat bestaande initiatieven zoals de *Nationale AI-Cursus* en de aanstaande *Nationale AI Upskilling Strategy* inhoudelijk volledig zijn, aansluiten op het Europese DigComp-raamwerk, en gratis breed beschikbaar komen via scholen, bibliotheken, online platforms en werkgevers.

   Omdat aanbod alleen niet voldoende is, moet AI-bijscholing actief worden gestimuleerd: werkgevers moeten structureel tijd en opleidingsbudget vrijmaken en hun leercultuur verbeteren, en de overheid dient te overwegen om persoonlijke leerbudgetten of andere prikkels in te zetten die mensen stimuleren om relevante AI-opleidingen te volgen. Daarnaast dient er bijzondere aandacht te worden besteed aan AI-geletterdheid binnen de overheid en publieke functies. Zorg daarom dat beleidsmakers, ambtenaren, onderwijspersoneel en politici op korte termijn worden bijgeschoold, waar nodig met behulp van hoogwaardige externe programma's.

8. **Maak de overheid een verantwoorde voorbeeldgebruiker van AI.**

   Voortbouwend op de Overheidsbrede Visie Generatieve AI en de Nationale Digitaliseringsstrategie dient elke grote overheidsorganisatie een eigen AI-adoptieplan te ontwikkelen dat inzichtelijk maakt hoe AI waarde kan toevoegen aan hun processen en dienstverlening. De staatssecretaris voor AI[#31] coördineert hierbij de onderlinge afstemming en kennisuitwisseling. Investeer daarnaast in partnerschappen met industriepartijen voor het gebruik van frontier-AI binnen de overheid, naar voorbeeld van de recente samenwerkingen tussen de Duitse overheid en OpenAI en de

Luxemburgse overheid en de Europese AI-aanbieder Mistral. Waar mogelijk wordt bij voorkeur gekozen voor Europese of Nederlandse aanbieders, maar om te waarborgen dat ambtenaren veilige toegang hebben tot de kwalitatief beste AI-modellen, mag samenwerking met buitenlandse partijen niet worden uitgesloten. Door samen te werken met Europese infrastructuuraanbieders én internationale modelontwikkelaars kan Nederland op deze wijze zowel kwaliteit als soevereiniteit waarborgen.

9. **Maak Nederland koploper in verantwoord AI-gebruik in het onderwijs.**

   AI moet van basisschool tot universiteit een verantwoorde plek krijgen in het klaslokaal. Leraren, bestuurders en ondersteunend personeel moeten worden getraind in het gebruik, de evaluatie en de ethiek van AI, zodat zij de technologie kunnen inzetten op een manier die past bij de ontwikkeling en het leerproces van verschillende leeftijdsgroepen én dit kunnen overbrengen op hun studenten. Nederland dient hiermee wereldwijd een toonbeeld te worden van veilig en evenwichtig gebruik van AI in het onderwijs~~, naar het voorbeeld van Estlands AI Leap-programma~~. Daarnaast moet, met name in het vervolgonderwijs, het opleidingsaanbod zorgvuldig worden aangepast op de veranderende vraag naar arbeid door de AI-transitie.

2.2 Ontwikkeling

Ondanks onze topuniversiteiten en onderzoeksinstellingen, lopen we achter in het commercialiseren van ons onderzoek. Daardoor laten we kansen liggen om onze baanbrekende onderzoeksresultaten om te zetten in economische en maatschappelijke groei. En hoewel Nederlandse opleidingen internationaal worden gezien als bron van veel AI talent, hebben we geen grote onderzoeksinstellingen die internationaal kunnen concurreren om het absolute toptalent aan te trekken of te behouden. We leiden het talent dus op voor buitenlandse bedrijven.

Om Nederland te positioneren als voorloper in AI moeten we zowel fundamenteel als toegepast onderzoek versterken en valorisatie beter faciliteren. Dit vereist substantiële investeringen in onderzoek, een

gerichte aanpak voor hoog-risico R&D, en een slimme inzet van publieke middelen om het bredere innovatie-ecosysteem te versterken.

10. Stimuleer technisch, maatschappelijk en interdisciplinair AI-onderzoek.

Stel substantiële onderzoeksgelden beschikbaar waarmee nieuwe wetenschappelijke AI-onderzoeksprogramma's kunnen worden ingericht. Deze middelen moeten ruimte bieden voor zowel technische, maatschappelijke als interdisciplinaire AI-projecten. Daarnaast dient expliciet financiering beschikbaar te zijn voor onderzoek naar (AI-)chiptechnologieën en (energiezuinige) AI-hardware, een domein waarin Nederland een zeer sterke uitgangspositie heeft en dat bepalend is voor toekomstige AI-capaciteit. Maak daarbij ook actief gebruik van bestaande Europese onderzoeksmiddelen.

11. Steun de oprichting van een Nederlands ELLIS Instituut.

Nederland kent tientallen onderzoeksgroepen, labs en kennisinstellingen die AI-onderzoek doen, maar mist een nationaal AI-onderzoekscentrum dat kan fungeren als Europese talentmagneet. Binnen het Europese ELLIS-netwerk, dat 42 labs en twee flagship-instituten omvat, werken een aantal van Europa's beste onderzoekers samen aan fundamenteel AI-onderzoek en kennisuitwisseling met de industrie. Nederland heeft nu slechts drie regionale ELLIS Units, maar kan zich met de oprichting van Europa's derde ELLIS flagship-instituut positioneren als Europese koploper in AI-onderzoek. Het instituut dient zich strategisch op te stellen binnen het AI-landschap, onder andere door samen te werken met bestaande Nederlandse structuren, zoals ICAI- en ELSA-labs, zodat synergie ontstaat en duplicatie wordt voorkomen.

Daarnaast moet valorisatie vanaf het begin een belangrijk onderdeel zijn van het instituut: onderzoeksgroepen moeten actief worden ondersteund bij het gezamenlijk onderzoek doen met bedrijven en het creëren van spin-offs, zodat het instituut niet alleen het academische AI-ecosysteem versterkt, maar ook het Nederlandse ondernemersecosysteem. Bij de inrichting van het instituut moet bovendien worden gewaarborgd dat onderzoekers toegang krijgen tot voldoende hoogwaardige rekenkracht, zodat zij kunnen

concurreren met internationale topcentra. De overheid dient de oprichting van een dergelijk instituut financieel te ondersteunen, om nieuw internationaal toptalent aan te trekken.

12. **Gebruik NADI als vliegwiel voor Nederlandse AI-ontwikkeling en het Nederlandse AI-ecosysteem.**

    Het Ministerie van Economische Zaken verkent de oprichting van een Nationaal Agentschap voor Disruptieve Innovatie (NADI), bedoeld om via gerichte hoog-risico R&D-programma's en probleemgedreven opdrachten disruptieve doorbraken te realiseren, met teams uit wetenschap en bedrijfsleven die binnen één innovatieopgave concurreren en samenwerken. Dit initiatief, naar het voorbeeld van onder andere DARPA (VS), IARPA (VS), ARIA (VK) en SPRIND (Duitsland), dient te worden voortgezet en structureel budget te krijgen omdat het een krachtige motor kan worden voor Nederlandse innovatie en een springplank voor doorbraken in sleuteltechnologieën zoals AI, waar NADI vanaf de start actief op in zou moeten zetten.

    Daarvoor moet NADI wel de juiste randvoorwaarden meekrijgen: voldoende autonomie, ondernemend leiderschap en een wendbare uitvoering die werkt met duidelijke jaarlijkse resultaten en prestatiegerichte evaluaties, zodat programma's snel kunnen opschalen of worden beëindigd wanneer doelen niet worden gehaald. NADI dient daarom Engels als voertaal te hanteren, open te staan voor internationale partners en te worden geleid door programme directors met wetenschappelijke en ondernemende ervaring die vrijheid en ruimte krijgen om te experimenteren en risico te nemen.

13. **Verruim en versimpel de WBSO-regeling voor AI-onderzoek en -toepassingen binnen bedrijven.**

    De WBSO is het belangrijkste instrument van de overheid om technologische ontwikkeling financieel te stimuleren en zo innovatie in Nederland te bevorderen. Op dit moment vallen ontwikkelkosten voor veel AI- en machine-learningactiviteiten echter buiten de regeling omdat deze worden gezien als toepassing van bestaande technologie in plaats van als vernieuwend ontwikkelwerk. Tegelijk is

de beoordeling vaak zo complex dat de administratieve lasten hoog zijn en technisch personeel veel tijd kwijt is aan het onderbouwen van aanvragen. Daarom moet de WBSO worden uitgebreid zodat ook dit type AI-ontwikkelwerk in aanmerking kan komen, en moet het beschikbare WBSO-budget de komende jaren ruim meegroeien met de toenemende vraag. Daarnaast dienen de administratieve lasten te worden verlaagd, zodat bedrijven meer tijd kunnen besteden aan daadwerkelijk ontwikkelwerk.

14. Gebruik defensie als aanjager van het AI-ecosysteem met dual-use innovatie.

De defensie- en nationale veiligheidssector kunnen krachtige aanjagers zijn van innovatie, met name via de ontwikkeling van *dual-use* technologieën die zowel binnen als buiten defensie inzetbaar zijn. D-SII en STRAIIK-D vormen al belangrijke initiatieven vanuit Defensie om dit te stimuleren, maar het stijgende defensiebudget biedt Nederland de kans om gerichte investeringen in dual-use AI-innovatie verder uit te breiden, op een manier die zowel onze nationale veiligheid als het bredere innovatie-ecosysteem versterkt. Dit vereist een parallelle investering in de interne digitale en AI-expertise van Defensie, zodat de organisatie kan optreden als een slimme opdrachtgever.

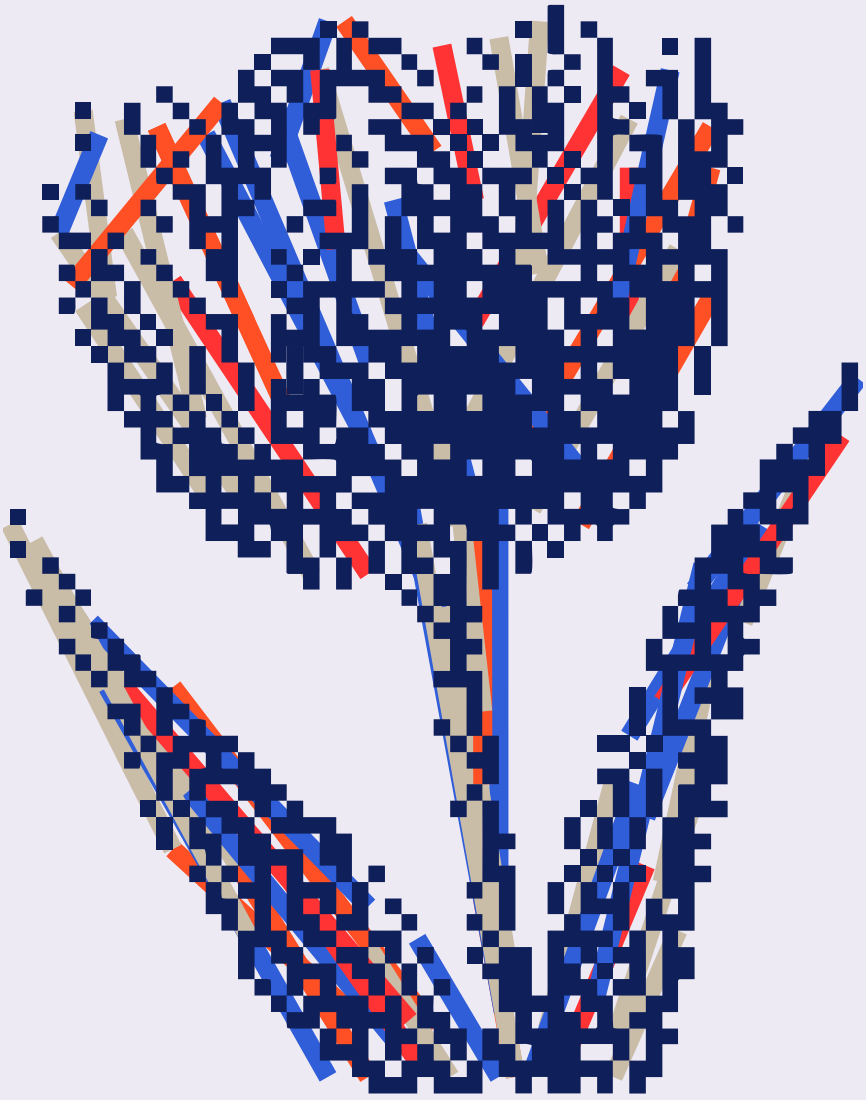
3

Randvoorwaarden voor een AI-ecosysteem

Tussen de startups van vandaag zit de ASML van morgen. Maar mogelijk verdwijnt deze ongezien naar Amerika. Van de veelbelovende bedrijven die hier wel gevestigd zijn, is meer dan éénderde van plan om binnen twee jaar naar het buitenland te verhuizen. Meerdere bedrijven die grootschalig investeren in het Nederlandse tech-ecosysteem, hebben hun plannen voor opschaling teruggebracht vanwege zorgen over ons ondernemingsklimaat. Veel toptalent vertrekt bovendien naar Amerika omdat ze hier de uitdagingen missen en onze economie is in de afgelopen drie jaar gezakt van de vierde naar de tiende plaats op de lijst van meest competitieve economieën ter wereld.

De oorzaak kan in de kern teruggebracht worden tot arbeidsregels die het risicovol maken voor bedrijven om snel op te schalen, een gebrek aan kapitaal om te groeien, en regelgeving die het testen en de uitrol van innovaties belemmert.

De oplossing ligt in het aanbieden van flexibele arbeidscontracten bij topsalarissen, een verminderd risico voor kleine bedrijven bij langdurige ziekte van personeel, het aantrekken van talent en buitenlandse bedrijven, het vrijspelen van durfkapitaal en het adequaat aanpassen van wet- en regelgeving die innovaties belemmeren.

3.1 Talent en ecosysteem

Toptalent is essentieel om de benodigde AI systemen en applicaties te bouwen. Helaas vertrekt een groot deel van het toptalent naar het buitenland. De wereldwijde concurrentie om AI-talent is gigantisch. Topsalarissen waarbij individuele onderzoekers miljoenen betaald krijgen, zijn inmiddels geen uitzondering meer. Tegelijkertijd zijn veel mensen bereid om met minder salaris genoegen te nemen, mits de uitdagingen waaraan zij zullen werken interessant zijn, en zij dit in een goede leefomgeving kunnen doen. Nederland wordt daarbij gezien als een zeer aantrekkelijk land om te wonen, maar het ontbreekt hier aan de juiste bedrijven om bij te werken.

Door het bouwen van een aantrekkelijk ecosysteem, naar het voorbeeld van Londen, Zürich en Parijs, heeft Nederland de kans om ons talent hier te houden en buitenlands talent aan te trekken.

15. **Sluit strategische vestigingsdeals om AI-bedrijven naar Nederland te halen.**

    Geef een bestaande overheidsorganisatie het mandaat om een 'AI Landing & Investment Office' op te richten die Nederland positioneert als voorkeurslocatie voor Europese hoofdkantoren van AI- en deeptechbedrijven. Dit kantoor combineert marketing, dealmaking en beleid. Ten eerste dient het de volledige Nederlandse AI-waardeketen in kaart te brengen om de sterke en zwakke schakels te identificeren en dit te vertalen in een gerichte vestigings- en partnerschapsstrategie: van chips, cloud en datacenters tot software, toepassingen en export. Ten tweede kan het raamovereenkomsten en *advance purchase agreements* sluiten met strategische spelers, en programma's ontwikkelen waarmee buitenlandse ondernemingen zich in Nederland vestigen in ruil voor investeringen, kennisdeling en hoogwaardige werkgelegenheid. Daarbij ligt de focus op een beperkt aantal bedrijven die aantoonbaar waarde toevoegen aan het bestaande Nederlandse ecosysteem. Tot slot kan het bedrijven een "rode loper" tot de Nederlandse en Europese markt bieden: één geïntegreerd traject voor juridische beoordeling, technische validatie en begeleiding naar AI Act-compliance. Door voorspelbare regels, snelle

procedures en duidelijke aanspreekpunten voor potentiële partners wordt Nederland zo de betrouwbaarste toegangspoort tot de Europese interne markt.

16. **Richt een gespecialiseerd AI-wervingsteam op dat toonaangevend talent naar Nederland haalt.**

    Nederland mist een gerichte aanpak om internationaal AI-toptalent aan te trekken voor universiteiten, publieke AI-instituten, overheidsorganisaties en strategische bedrijven. Daarom dient een gespecialiseerd AI-wervingsteam te worden ingericht, naar voorbeeld van het Britse *AI Opportunities Action Plan* en succesvolle talentprogramma's in landen als Singapore. Dit team krijgt het mandaat om talentvolle AI-onderzoekers, ontwikkelaars en ondernemers te identificeren en te benaderen. Het werkt aanvullend op bestaande initiatieven zoals ITAG en Welcome to NL, maar richt zich specifiek op toonaangevende AI-profielen en onderzoeksteams. Hiervoor kan het maatwerk bieden, zoals een versneld visumproces, praktische ondersteuning bij vestiging en persoonlijke begeleiding bij de overstap naar Nederland. Het team richt zich niet alleen op buitenlands talent, maar zet zich ook expliciet in om Nederlandse AI-professionals die naar het buitenland zijn vertrokken opnieuw aan Nederland te verbinden. Een belangrijk onderdeel van de propositie is het actief koppelen van talent aan strategische Nederlandse plekken waar aan baanbrekende AI-projecten wordt gewerkt, zoals het Nationaal AI Impact Instituut[#46], het ELLIS Instituut[#11], NADI-programma's[#12], AI-hubs en frontierbedrijven.

17. **Versterk de AI-talentconcentratie met een AI-hub in Amsterdam.**

    In andere Europese koplopers op het gebied van AI-ecosystemen, zoals Londen, Parijs en Zürich, zijn AI-bedrijven, startups en onderzoekslabs geconcentreerd binnen één compact gebied. Deze nabijheid trekt internationaal toptalent aan en versterkt kennisuitwisseling, samenwerking en innovatie. Vanwege de versnippering van het Nederlandse AI-ecosysteem is het belangrijk dat investeringen in dit ecosysteem bij voorkeur in Amsterdam plaatsvinden, waar nu al bijna 40% van ons AI-talent werkt. Hierbij dient bovendien te worden gekeken naar een Amsterdamse equivalent van *Project Beethoven*, waarbij gerichte

gebiedsontwikkeling en investeringen de chipsector in regio Eindhoven hebben versneld. Daarnaast is het belangrijk dat de overheid en gemeente één AI-hubinitiatief, zoals dat van Techleap, structureel ondersteunen met financiële middelen, langetermijnzekerheid en ruimte om meer startups, scale-ups en AI-teams te huisvesten. Faciliteer vervolgens dat andere ecosysteempartners, zoals AI-bedrijven, AI-campussen, startups en onderzoekslabs, zich in de directe nabijheid van de gekozen hub kunnen vestigen, bijvoorbeeld via projectsubsidies, gebiedsontwikkeling en vergunningen. Zo kan een compacte en internationaal concurrerende cluster van AI-talent ontstaan.

18. **Bied langetermijnzekerheid over de expatregeling.**

    De expatregeling (voorheen 30%-regeling) is een van Nederlands belangrijkste instrumenten om wereldwijd techtalent aan te trekken. De recente onzekerheid over de instandhouding van deze regeling schaadt direct het Nederlandse vestigingsklimaat, omdat veel internationaal toptalent door deze onzekerheid actief twijfelt om zich in Nederland te vestigen. Leg deze daarom voor langere tijd vast om stabiliteit te bieden aan werkgevers en internationale werknemers. Onderzoek bovendien de mogelijkheid tot het afschaffen van de WNT-beperking binnen de regeling, om ook de absolute wereldtop op het gebied van AI, engineering en onderzoek aan te trekken en te behouden.

19. **Introduceer een apart salaris- en carrièrepad binnen de overheid voor om technisch talent door te laten groeien.**

    Het wordt momenteel niet beloond om binnen de overheid carrière te maken op basis van technische en specialistische kennis. Doorgroeien naar senior functies kan vrijwel alleen via managementposities, maar niet iedereen wil personeel aansturen. Tegelijkertijd heeft de overheid juist ook ervaren technische uitvoerende specialisten nodig voor kennisbehoud en uitvoering, maar lukt het haar slecht om deze experts aan zich te binden en te behouden. Daardoor wordt veel gebruikgemaakt van dure zzp-constructies en brokers. Met een apart salarispad voor specialistische functies kan de overheid onder andere meer technisch talent langdurig aan zich binden, doordat het mogelijk

wordt om op basis van inhoudelijke kennis promotie te maken tot de hoogste schalen.

3.2 Kapitaal

Nederland is een van de rijkste landen ter wereld, maar tegelijkertijd ontbreekt het startups aan kapitaal om op te schalen. Een van de belangrijkste oorzaken hiervan is een gebrek aan durfkapitaal: geld dat risicovol wordt geïnvesteerd in innovatieve bedrijven in hun vroege groeifase en dat cruciaal is om schaal te bereiken. Het verschil met het buitenland is groot: in de Verenigde Staten is zes tot acht keer meer durfkapitaal dan in de gehele Europese Unie. Daardoor is het voor Amerikaanse startups veel eenvoudiger om binnenlands kapitaal, talent en marktaandeel te verzamelen dan hun Europese tegenhangers.

Het is in Nederland bovendien lastig om gespecialiseerde investeerders te vinden die met grote bedragen hoge risico's nemen. Europese pensioenfondsen investeren tientallen keren minder in durfkapitaal dan Amerikaanse pensioenfondsen, en voor startups is het vaak lastig om aan publiek geld te komen via subsidies of aanbestedingen. De oplossing ligt in het onderzoeken hoe er structureel meer geld vanuit pensioenfondsen, Europese fondsen en durfkapitalisten naar innovatie in Nederland kan gaan.

20. **Co-investeer in fondsen die grote startup-investeringen doen.**

    Veel startups geven aan dat directe overheidsinvesteringen, waarbij de overheid aandeelhouder wordt, minder aantrekkelijk zijn dan kapitaal van private VC-fondsen. Nationale financieringsinstrumenten richten zich bovendien vooral op vroege investeringen, terwijl de grootste funding gap ontstaat in latere groeifases, waar rondes van €50–€200 miljoen nodig zijn. Om deze kloof te dichten moet Nederland zijn inzet op Europese fonds-in-fonds-initiatieven zoals DVI en ETCI uitbreiden, zodat meer kapitaal beschikbaar komt voor private VC- en groeifondsen die op deze schaal opereren. Gebruik bestaande EU-instrumenten zoals de European Innovation Council, InvestEU en Apply AI als hefboom, en actualiseer jaarlijks de lijst van erkende fondsen. Borg daarbij dat een substantieel deel van deze investeringen ten goede komt aan Nederlandse bedrijven.

21. **Vergroot de impact van de Seed Capital-regeling voor vroege investeringsrondes.**

    Voor vroege (pre-)seed investeringsrondes heeft Nederland al de Seed Capital-regeling van RVO, die fondsen in staat stelt om in de vroegste startup-fases te investeren zonder dat de overheid als aandeelhouder instapt. Een recente evaluatie laat zien dat de regeling effectief is, naar verwachting het overgrote deel van het geïnvesteerde kapitaal terugverdient en een aanzienlijke kapitaalinjectie van ruim €700 miljoen heeft gerealiseerd. De Seed Capital regeling heeft echter een gemiddeld jaarbudget van slechts €72 miljoen, en hetzelfde rapport concludeert dat een ruimer budget had geleid tot méér sterke fondsen en méér succesvolle vroege investeringsrondes. Onderzoek daarom tot welk bedrag het budget de Seed Capital-regeling kan worden uitgebreid, zodat meer kwalitatieve pre-seed- en seedfondsen toegang kunnen krijgen tot kapitaal om daarmee het Nederlandse investeringsniveau meer gelijk te trekken met het buitenland.

22. **Maak het aantrekkelijker voor pensioenfondsen om meer te investeren in Nederlands innovatief groeikapitaal.**

    Nederlandse pensioenfondsen beheren ruim €1.800 miljard, maar investeren momenteel slechts beperkt in groeifondsen die innovatie in Nederland financieren. De overheid dient daarom samen met pensioenfondsen te verkennen welke aanpassingen nodig zijn, bijvoorbeeld via verbeterde fonds-in-fondsconstructies, aangepaste mandaten of Europese co-investeringsvehikels, zodat verantwoord meer pensioenvermogen kan uitstromen naar Nederlandse innovatie.

23. **Richt een EU-Desk op die ondernemers helpt bij het aanvragen van EU-middelen en contact leggen met EU-consortia.**

    De EU-Desk ondersteunt met het binnenhalen van Europees geld, omdat dit nu nog te weinig gebeurt. De desk ondersteunt bijvoorbeeld met kant-en-klare formulieren en formats en kan doorverwijzen naar lopende netwerken en consortia binnen de EU. Het wordt een herkenbaar aanspreekpunt, ook voor uitvoerders van de overheid zelf.

24. **Maak investeren door business angels en oprichters aantrekkelijker.**

    In de vroege fase zijn veel (AI-)startups sterk afhankelijk van zogeheten business angels: particuliere investeerders, vaak met eigen ondernemerservaring, die als eersten durven te investeren en naast kapitaal ook mentorschap, ervaring en netwerken inbrengen. Een groot deel van het succes van startupecosystemen zoals in de Verenigde Staten bestaat uit het feit dat succesvolle ondernemers hun opbrengsten herinvesteren in andere startups. Om dit te stimuleren bestaan er daarom in het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en de Verenigde Staten regelingen die dit stimuleren. Onlangs heeft de Tweede Kamer het kabinet verzocht om een Nederlandse equivalent te onderzoeken. Dit kan door belastingheffing uit te stellen wanneer kapitaal binnen korte termijn wordt geïnvesteerd in Nederlandse startups.

25. **Stel marktconforme leningen beschikbaar aan startups voor investeringen in infrastructuur.**

    Deeptech startups moeten vaak grote kapitaalinvesteringen maken in bijvoorbeeld fysieke infrastructuur zoals apparatuur, gebouwen en fabrieken. Deze fysieke infrastructuur is vaak een prima onderpand voor leningen, maar er zijn vrijwel geen partijen die dit soort leningen aanbieden. De leningen die aangeboden worden hanteren extreem hoge rentes omdat startups worden gezien als risicovol, zonder rekening te houden met het onderpand dat waardevast is, ook als de startup faalt. Via Invest-NL kunnen leningen als vorm van 'non-dilutive capital' aangeboden worden voor dergelijke investeringen.

3.3 Ondernemings- en vestigingsklimaat

Wanneer bedrijven echt willen doorgroeien, moeten zij snel kunnen opschalen. In veel sectoren is dat een race tussen spelers met vergelijkbare producten. Nederlandse bedrijven lopen daarbij niet alleen tegen een tekort aan groeikapitaal aan, maar ook tegen regels die opschaling bemoeilijken. Strikte arbeidswetten rondom ontslag en loondoorbetaling bij ziekte maken het risicovol om snel mensen met hoge salarissen aan te nemen. Aandelencompensatie is juridisch ingewikkeld

en fiscaal onaantrekkelijk, en bij uitbreiding binnen Europa raken ondernemers verstrikt in uiteenlopende nationale regels.

Door het makkelijker te maken om hoogbetaalde werknemers te ontslaan, het financiële risico van ziekte te delen en Europese vestigingsregels te vereenvoudigen, kan Nederland aantrekkelijker worden voor bedrijven om hier te blijven én te groeien.

26. Zet in op snelle implementatie van EU-INC.

Binnen Europa bestaan nu 27 verschillende rechtsvormen met elk eigen wet- en regelgeving. Voor Nederlandse startups en scale-ups die kapitaal willen ophalen of kantoren willen openen in andere lidstaten, betekent dit maanden aan juridisch werk en hoge kosten. De nieuwe pan-Europese ondernemingsvorm EU-INC biedt één uniform kader (een "28ste regime") dat grensoverschrijdend ondernemen versnelt en de juridische en fiscale frictie tussen lidstaten drastisch verlaagt. Dit is zowel een strategische kans voor het Europese startup-ecosysteem als een mogelijkheid voor Nederland om de voorkeurslocatie te worden voor bedrijven die zich in de EU willen vestigen. Zet daarom vol in op EU-INC door alle relevante ministeries en uitvoeringsorganisaties EU-INC-*ready* te maken. Daarnaast is het essentieel dat er binnen de Europese Raad expliciet gepleit wordt dat EU-INC een verordening wordt in plaats van een richtlijn, zodat er daadwerkelijk één geharmoniseerd regime ontstaat.

27. Maak het voor innovatieve bedrijven mogelijk om flexibelere contracten te bieden aan medewerkers aan de bovenkant van de arbeidsmarkt.

Onze arbeidswetgeving maakt het afschalen van teams, bijvoorbeeld bij mislukte projecten, aanzienlijk moeilijker dan in het buitenland. Dit maakt innovatie in Nederland risicovoller en duurder dan elders. Daarom zijn ondernemingen huiverig om personeel aan te nemen voor nieuwe kansen of risicovolle ontwikkelprojecten, en worden onderzoeksteams niet uitgebreid, verplaatst naar het buitenland of überhaupt niet in Nederland opgebouwd. Het gaat hierbij bovendien vaak om werknemers met zeer competitieve salarissen voor wie de huidige bescherming soms zelfs averechts werkt doordat dit soort werkgelegenheid juist naar het buitenland

verschuift.

Daarom moet het voor innovatieve bedrijven mogelijk worden om werknemers boven een hoge salarisgrens (bijvoorbeeld €100.000) een contractvorm te bieden die altijd kan worden ontbonden. Deze contracten vereisen voorafgaande transparantie, duidelijke anti-misbruikbepalingen en een aangepaste, passende wettelijke transitievergoeding. Deze contractvorm moet aangeboden kunnen worden aan medewerkers van startups en scale-ups, en aan medewerkers bij andere bedrijven die bijvoorbeeld worden aangenomen voor innovatiewerk waarvoor het bedrijf een S&O-verklaring heeft.

28. **Stel een collectieve ziekteverzekering in voor werknemers van kleine organisaties, zoals startups en scale-ups.**

    In Nederland moeten werkgevers tot twee jaar loon doorbetalen bij ziekte van een medewerker, wat voor kleine bedrijven een disproportioneel risico vormt en hun mogelijke groei belemmert. Deze periode is bovendien aanzienlijk langer dan in veel buurlanden, waardoor verkorting noodzakelijk is om ons ondernemersklimaat concurrerend te houden. Onlangs is unaniem een Tweede Kamer-motie aangenomen om te onderzoeken hoe het tweede jaar ziekteverlof voor kleine werkgevers collectief gefinancierd kan worden. Dit initiatief dient te worden doorgezet en uitgebreid, waarbij de doorbetalingsperiode voor kleine werkgevers verder wordt ingekort. Na deze periode van bijvoorbeeld zes maanden neemt een collectieve voorziening de loondoorbetaling volledig over tot de gebruikelijke twee jaar ziekte, zodat werknemers volledig beschermd blijven en kleine bedrijven makkelijker kunnen groeien.

29. **Introduceer zo snel mogelijk verbeterde medewerkersparticipatie.**

    In Nederland is medewerkersparticipatie fiscaal veel minder aantrekkelijk dan in het buitenland. Dit betekent dat het minder interessant is om als bedrijf aandelen aan je personeel te geven, wat het voor veel startups, waar aandelen vaak een groot deel uitmaken van beloning, aanzienlijk moeilijker maakt om toptalent aan te trekken dan in het buitenland. Dit is een van de redenen dat veel (AI-)startups liever uitbreiden buiten Nederland. Deze situatie kunnen we in Nederland verbeteren door aandelen van werknemers

in startups en scale-ups pas te belasten bij verkoop of inkoop, zodat medewerkers niet langer belasting betalen over papieren waarde. Dit geldt ook voor certificaten via de STAK-regeling. Het belastingtarief moet bovendien gelijkgesteld worden met belasting op kapitaal, zodat aandelen van investeerders niet anders worden behandeld dan die van werknemers. Een deel van deze voornemens is reeds uitgesproken in de voorjaarsnota 2025, en het is voor onze concurrentiepositie noodzakelijk dit zo snel mogelijk tot uitvoering te brengen.

30. **Verbeter de levensvatbaarheid van universitaire spin-outs.**

    Nederlandse onderzoeksresultaten bereiken de markt te traag, mede doordat universiteiten vaak ongunstige voorwaarden hanteren bij spin-outs. Zelfs de recent aangekondigde herziene voorwaarden zijn nog steeds significant nadeliger voor de spin-out dan voorwaarden die bijvoorbeeld Amerikaanse, Britse of Zwitserse universiteiten hanteren. Daarom dienen de "deal-term-principes" binnen universiteiten wederom te worden herzien: universiteiten houden bijvoorbeeld maximaal 5% van de aandelen in een spin-out en voorkomen verplichte omzetafdracht of complexe licentievoorwaarden. In plaats daarvan krijgen universiteiten substantieel meer budget om spin-outs sneller te identificeren en begeleiden. Zo vergroten we de investeerbaarheid van spin-outs, versterken we de kennis-naar-markt-keten en creëren we schaalbare groei in strategische technologiegebieden.

3.4 Regelgeving en bestuur

Innovatieve bedrijven lopen vaak vast in juridische onzekerheid. Waar bijvoorbeeld zelfrijdende auto's in verschillende Amerikaanse en Chinese steden al gemeengoed zijn en het aantal verkeersslachtoffers met 80% doen dalen, daar is er in Nederland enkel zicht op kleinschalige pilots in omgevingen die nauwelijks een toets zijn voor toepassing in de rest van het land. Ook een Nederlands bedrijf als Thuisbezorgd mag hier niet experimenteren met bezorgrobots als alternatief voor de fatbike, maar wijkt hiervoor noodgedwongen uit naar Zürich. Ook bij overheidsinkoop vissen kleinere bedrijven achter het net, terwijl dit juist een sterk middel is om onze innovatieve bedrijven te stimuleren.

Het probleem is gebrek aan centrale regie. De verantwoordelijkheid voor AI-ontwikkeling versnipperd over departementen en overheden zonder politiek aanspreekpunt. Regelgeving vertraagt innovatie in plaats van deze te faciliteren. En experimenteerruimte voor doorbraken in het fysieke domein ontbreekt.

Dit vereist daadkrachtig bestuur. Stel een staatssecretaris voor AI aan en richt een Rijksdienst voor AI Strategie op die talent, kapitaal en infrastructuur bundelt. Hervorm de inkoopstrategie. Creëer speciale economische zones voor fysieke innovatie. En ontwikkel een heldere definitie van startups zodat beleid gericht kan worden ingezet.

31. **Stel een staatssecretaris voor AI aan binnen het ministerie van Economische Zaken.**

    Deze staatssecretaris is verantwoordelijk voor de uitvoering van dit Nationaal AI Deltaplan en de afstemming over AI-beleid tussen departementen. Daarnaast onderhoudt de staatssecretaris de directe contacten met onder andere het Europese Europese AI Board. Zo krijgt Nederland één duidelijk politiek aanspreekpunt en bestuurlijke regie op de ontwikkeling en toepassing van AI, en onderstrepen we hiermee het strategische belang van deze technologie voor onze samenleving.

32. **Richt een Rijksdienst voor AI Strategie op om onze strategische autonomie in AI te waarborgen.**

    Nederland moet, naar voorbeeld van het Britse Sovereign AI Unit, een nationale Rijksdienst voor AI Strategie oprichten die verantwoordelijk is voor het versterken van de Nederlandse positie in de wereldwijde AI-stack: ecosysteemontwikkeling, talent, data, infrastructuur, veiligheid en internationale partnerschappen. De Rijksdienst vormt het uitvoeringsorgaan van een substantieel deel van dit Deltaplan en valt onder de staatssecretaris voor AI[#31], die de precieze vormgeving, bestuursinrichting en budget ervan nader dient uit te werken.

    De Rijksdienst kan onder meer samen met Nederlandse consortia in strategische groeimarkten de AI-ontwikkel- en adoptieplannen ontwikkelen en daarin investeren[#6]. Daarnaast borgt de Rijksdienst de soevereine AI-infrastructuur, onder meer via AI-rekenzones[#3],

internationale partnerschappen en de ontwikkeling en uitvoering van het AI-Rekenkrachtplan[#1]. Ook krijgt de dienst de taak om strategisch waardevolle publieke datasets te verzamelen, te ontsluiten en, als data-broker binnen de Europese Data Spaces, toegankelijk te maken voor innovatie en onderzoek.

Om het Nederlandse AI-ecosysteem te versterken werft de Rijksdienst actief toptalent en frontier-onderzoekers in nauwe samenwerking met universiteiten, NADI[#12], het ELLIS Instituut[#11] en de regionale AI-hubs[#16]. Tegelijkertijd werkt de dienst nauw samen met veiligheids- en inlichtingendiensten om AI-risico's vroegtijdig te signaleren en cruciale digitale capaciteiten te beschermen. Ook sluit zij strategische partnerschappen met frontier AI-bedrijven om deze naar Nederland te halen[#15]. Jaarlijks organiseert de Rijksdienst bovendien de Nationale AI-top[#33] en fungeert zij als regisseur van strategische projecten die publieke en private partijen samenbrengen.

33. Organiseer een jaarlijkse Nationale AI Top om voortgang, samenwerking en implementatie van de AI-strategie te versnellen.

Introduceer een jaarlijkse AI-top onder regie van het Ministerie van Economische Zaken, waarin de meest ambitieuze Nederlandse AI-initiatieven een podium krijgen, nieuwe projecten kunnen worden aangekondigd en de voortgang van eerdere toezeggingen wordt gepresenteerd. Deze top biedt ook het AI Impact Instituut[#46] de gelegenheid om hun jaarlijkse *Staat van AI in Nederland* rapport te presenteren. Door deze ontmoetingsplaats structureel te organiseren, ontstaat een platform waar bedrijfsleven, overheid, wetenschap en andere sectoren beter inzicht krijgen in elkaars knelpunten en prioriteiten, en gestimuleerd worden om actief verantwoordelijkheid te nemen voor voortgang en resultaat in de gezamenlijke aanpak van AI-vraagstukken.

34. Creëer een competitieve en resultaatgerichte inkoopstrategie voor het Rijk om innovatieve bedrijven beter toegang te geven tot overheidsopdrachten.

De Nederlandse overheid geeft jaarlijks €113,6 miljard uit aan inkoop, maar vaak komen alleen grote bedrijven hiervoor in aanmerking. Het hervormen van onze inkoopstrategie zou niet

alleen kansen geven aan nieuwe bedrijven, het bespaart ons mogelijk ook heel veel geld: in het Verenigd Koninkrijk worden dankzij hun nieuwe inkoopstrategie ruim 40 keer zo veel mkb'ers ingehuurd en leverde hen in 2024 ruim £4,9 miljard pond in één jaar op. De inkoopstrategie van de Nederlandse overheid moet worden vernieuwd, waarbij er actief wordt ingezet op meer toegang voor kleine bedrijven zoals startups. In deze nieuwe strategie moet beleid rondom de inkoop van digitale diensten en producten zoveel mogelijk gecentraliseerd worden, aanbestedingsprocessen worden versimpeld en raamwerkovereenkomsten opengezet worden voor de gehele markt.

35. **Richt een speciale economische zone in voor innovatie in het fysieke domein.**

    Innovatie in het fysieke domein, zoals zelfrijdende auto's, kunnen de verkeersveiligheid vergroten, ruimte in binnensteden teruggeven aan voetgangers en fietsers, en mobiliteit dag en nacht toegankelijk maken voor mensen die nu niet zelfstandig kunnen reizen. Deze potentie komt alleen tot bloei als er ruimte is om systemen zoals autonome bussen, schepen, drones en bezorgrobots veilig en in realistische omstandigheden te testen. In Nederland kan dit nu alleen via complexe ontheffingen en kleinschalige, routegebonden pilots. In de Verenigde Staten en China hebben verschillende grote steden en regio's innovatiebevorderende regels ingevoerd die ontwikkelingen in autonome mobiliteit wezenlijk hebben versneld. In Nederland bestaan wel al succesvolle regelluwe initiatieven zoals het Green Village in Delft voor klimaatinnovatie, maar vergelijkbare grootschalige zones voor AI-relevante technieken zoals autonome voertuigen en robotica ontbreken nog.

    Daarom moet Nederland een of meer speciale economische zones aanwijzen, bijvoorbeeld een stad of regio, waar bedrijven en overheden veilig kunnen experimenteren met innovaties in het fysieke domein met tijdelijke afwijkingen van bestaande wet- en regelgeving. Maak het juridisch mogelijk om in deze zones gebiedsgerichte vrijstellingen toe te passen, zodat doorbraken sneller, veiliger en beter gecontroleerd kunnen worden. Richt een structurele feedbackloop in waarmee lessen uit de zones

systematisch worden vertaald naar nationale regelgeving, zodat succesvolle innovaties verantwoord kunnen worden opgeschaald

36. **Creëer een loket binnen de overheid als aanspreekpunt voor innovatieve bedrijven.**

    Stel binnen de overheid een loket aan voor innovatieve bedrijven die vastlopen op verouderde of onvoldoende passende regelgeving. Dit loket heeft mandaat en een sterk netwerk om knelpunten snel te identificeren en op te lossen, en koppelt inzichten terug naar beleid. Zo ontstaat een duidelijk aanspreekpunt dat innovatie versnelt en regelgeving toekomstbestendiger maakt.

37. **Ontwikkel een passende definitie van startups en scale-ups als fundament voor toekomstig AI- en innovatiebeleid.**

    Startups en scale-ups zijn unieke bedrijfsvormen: ze opereren met hoge risico's, groeien snel en dynamisch, en kunnen uitzonderlijk veel economische en maatschappelijke waarde creëren. Een duidelijke en toepasbare definitie maakt het mogelijk om beleid en instrumenten specifiek op hun behoeften te richten, in plaats van generieke maatregelen die minder effectief en kostbaarder zijn. De lopende verkenning binnen het Ministerie van Economische Zaken moet daarom worden doorgezet en structureel worden toegepast in relevante regelingen, en resulteren in een kader dat innovatieve en snelgroeiende bedrijven niet onnodig uitsluit, maar wel uitvoerbaar en handhaafbaar blijft. Deze definitie moet rekening houden met sectorale verschillen in kapitaalintensiteit, tijd-tot-markt en groeipatronen. Deep-tech en hardware-bedrijven kennen vaak jarenlange ontwikkelfasen met weinig omzet en hoge R&D-kosten, terwijl SaaS-bedrijven juist snel kunnen opschalen met beperkte fysieke assets. Een bruikbaar kader werkt daarom met meerdere dimensies (zoals leeftijd, groeipercentages, R&D-intensiteit en mate van innovatie) en met sectorafhankelijke bandbreedtes, zodat bedrijven niet door een arbitraire omzet- of FTE-grens uit cruciale regelingen vallen.

38. **Gebruik de oprichting van een Nederlandse AI *regulatory sandbox* als strategisch instrument om de adoptie van verantwoorde AI te versnellen.**

Binnen de Europese AI Act moet elke EU-lidstaat een juridische experimenteerruimte ("regulatory sandbox") voor AI-toepassingen oprichten, of zich aansluiten bij die van een ander EU-land. Voor Nederland is het belangrijk om een eigen sandbox te hebben om binnenlandse innovatie te stimuleren, omdat dit grote kansen biedt om bedrijven vroegtijdig te helpen voldoen aan de nieuwe wetgeving. Daarom dienen er middelen beschikbaar te worden gesteld om het voorstel van de Autoriteit Persoonsgegevens en de Rijksinspectie Digitale Infrastructuur tot de oprichting van een eigen Nederlandse sandbox te ondersteunen en versneld te realiseren.

3.5 Internationale samenwerking

Samenwerking met andere landen is essentieel voor een succesvolle Nederlandse AI-strategie. AI-ontwikkeling vergt investeringen in rekenkracht, talent en infrastructuur die geen enkel Europees land op korte termijn alleen kan maken. Op vlakken als frontier-modelontwikkeling, rekenkracht-infrastructuur en internationaal toezicht op AI moeten krachten gebundeld worden met andere EU-landen en partners als Zwitserland, het Verenigd Koninkrijk en Canada.

Nederland moet daarom onder andere het voortouw nemen in Europese coördinatie, zich aansluiten bij het Europese Frontier AI Initiative en zich internationaal profileren op een specifieke AI-thema's.

39. Ontwikkel geïntegreerd buitenlandbeleid op AI.

Ontwerp één samenhangende AI-buitenlandstrategie met twee pijlers: versterking van de EU-positie en partnerschappen buiten de EU. Richt een interdepartementale coördinatiestructuur op. Neem AI-diplomatie, de ontwikkeling van internationale standaarden en EU Global Gateway-deelname op in het beleid.

40. Sluit aan bij het Europese Frontier AI Initiative.

Het nieuwe Europese Frontier AI Initiative van Duitsland, Frankrijk en de Europese Commissie ontwikkelt in 2026 een publiek-privaat initiatief dat de sterkste Europese AI-teams ondersteunt met een omgeving voor frontier-modelontwikkeling. Nederland moet in het eerste kwartaal van 2026 in gesprek gaan om aansluiting te

verkennen en beoordelen in hoeverre de uiteindelijke opzet aansluit bij de Nederlandse strategische uitgangspunten. Daarbij kan Nederland onderzoeken hoe onze onderzoekers, bedrijven en kennisinstellingen structureel kunnen meedoen, bijvoorbeeld via financiële bijdragen of het aanbieden en ondersteunen van vestigingslocaties in Nederland. Daarnaast moet Nederland bij dit initiatief actief internationale partners betrekken waarmee we strategisch kunnen samenwerken op het gebied van AI en rekenkracht, zoals het Verenigd Koninkrijk en Canada.

41. Profileer Nederland internationaal op selecte AI-thema's.

Selecteer één of twee domeinen waar wereldwijd behoefte aan richting bestaat en bouw daar een herkenbaar Nederlands profiel op, vergelijkbaar met de Britse focus op AI Safety. Passende thema's voor Nederland zijn bijvoorbeeld *global compute governance*, waar we dankzij onze sterke kennisbasis en chipsector een belangrijke en geloofwaardige rol kunnen spelen, en het verantwoord gebruik van AI in het militaire domein, waarop Nederland zich al eerder heeft geprofileerd in samenwerking met Zuid-Korea. Daarbij is het essentieel dat deze maatschappelijk relevante internationale profilering expliciet wordt ingezet om de Nederlandse industrie en concurrentiepositie te versterken.

42. Versterk AI-capaciteit bij Nederlandse ambassades in sleutellanden.

Bepaal in welke sleutellanden binnen en buiten de EU Nederland AI-expertise nodig heeft, en versterk daar de capaciteit om het Nederlandse AI-aanbod kenbaar te maken, kansen te signaleren, actief ondersteuning te bieden aan bedrijven, en acquisitie te doen voor het versterken van het Nederlandse AI-ecosysteem. Hierbij kan gedacht worden aan landen als de Verenigde Staten, China, Frankrijk, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Zweden, Japan, Zuid-Korea, Canada, Finland, Zwitserland, Singapore en Taiwan. Train diplomaten in AI-kennis en internationale technologiepolitiek en stel een internationale gezant voor AI aan. Stem dit af met de Europese Dienst voor Extern Optreden, zodat je flexibel kunt handelen wanneer dat nodig is en meer invloed kunt uitoefenen wanneer dat gewenst is.

43. Neem het voortouw in Europese AI-coördinatie en investeringen.

Om middelen te bundelen rond gezamenlijke prioriteiten én duplicatie tussen meerdere lidstaten te voorkomen, moet Nederland het voortouw nemen in het afstemmen van AI-investeringen binnen de EU. Zet een Europese coördinatieagenda op met de Benelux, Frankrijk, Duitsland en Italië en gebruik het voorgestelde *Important Project of Common European Interest* voor AI (IPCEI-AI) als kader om gezamenlijke Europese investeringen te bundelen. Nederland moet zich in dit initiatief (nu geleid door Duitsland) strategisch positioneren als kernpartner, zodat Nederlandse bedrijven, kennisinstellingen en publieke organisaties een centrale rol spelen in de vormgeving van het toekomstige Europese AI-ecosysteem.

4

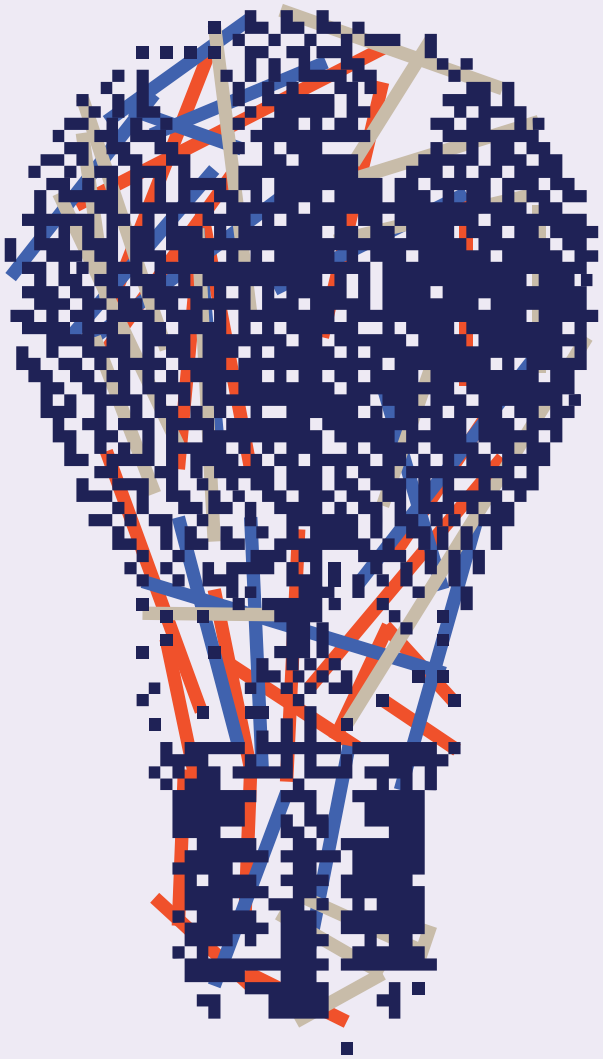
Grip op AI

AI verandert onze manier van werken, leren en samenleven ingrijpend. De verandering gaat zo snel, en in zoveel sectoren tegelijk, dat voor veel mensen een gevoel van onmacht ontstaat. Wanneer AI wordt ingezet in cruciale domeinen,van zorg en onderwijs tot banken en overheid, stellen burgers zich terecht vragen: wie draagt verantwoordelijkheid, waar kan ik terecht met mijn zorgen, en wordt mijn menselijkheid nog wel gezien?

Zonder bewuste sturing dreigt een nieuwe vorm van ongelijkheid te ontstaan: een groeiende kloof tussen mensen die de kansen van AI kunnen benutten omdat zij toegang, tijd, taalvaardigheid en digitale vaardigheden hebben, en mensen die juist afhankelijker worden van systemen die steeds complexer en minder benaderbaar zijn. Zij raken niet achterop omdat ze minder willen of kunnen, maar omdat de omgeving om hen heen sneller verandert dan waar veel mensen redelijkerwijs in kunnen meegroeien.

De veelvoorkomende scepsis in Nederland tegenover AI is dus geen irrationele angst. Het is een reële zorg over werk, bestaanszekerheid, menselijke waardigheid én over een samenleving die uit balans kan raken als toegang tot technologische vooruitgang ongelijk wordt verdeeld.

We moeten ons daarom weerbaar maken en gezamenlijk grip krijgen én houden op de AI-transitie. Dat begint bij de burger: met eerlijke en toegankelijke informatie, met echte inspraak in hoe AI wordt ingericht, met systemen die onze democratische waarden versterken en met beleid

dat garandeert dat de voordelen van AI breed en eerlijk landen. Niet alleen bij wie al voorop loopt, maar bij iedereen.

4.1 Een eerlijk verhaal

44. Maak een AI-bewustwordingscampagne onderdeel van AI-geletterdheid.

Naast zorg dragen voor AI-geletterdheid (‘hoe werkt AI?’), is het ook van belang om burgers te informeren over de impact van AI. Het gaat bijvoorbeeld om realistische scenario’s voor werk, zorg en onderwijs, om informatie over ontwikkeling en omscholing, om duidelijkheid waar mensen terecht kunnen over burgerrechten en welke inspraak burgers hebben. De overheid start in 2026 een grootschalige, doorlopende publiekscampagne die zich niet alleen richt op abstracte kansen en risico's, maar concrete handvatten geeft voor de impact op het dagelijks leven. Het is een nationale campagne, die decentraal wordt uitgevoerd via onder andere bibliotheken.

45. Faciliteer een structureel en lokaal publiek debat.

Voortbouwend op de bewustwordingscampagne, faciliteert de overheid een structureel publiek debat over AI middels instrumenten als regionale debatten, burgerdialogen en lokale fora. In 2026 vindt er in elke provincie een burgerdialoog plaats over de impact van AI op hun persoonlijke leven.

4.2 Weet wat er speelt

Om te kunnen sturen, moeten we de maatschappelijke en economische impact van AI voortdurend meten. We hebben een nationaal "dashboard" nodig dat verder kijkt dan alleen economische groei en ons waarschuwt voor ongewenste maatschappelijke impact.

46. Richt een Nationaal AI Impact Instituut op.

Om overheid en samenleving beter toe te rusten op de AI-transitie is de oprichting van een nieuw, onafhankelijk Nationaal AI Impact Instituut noodzakelijk. Dit instituut verenigt beleidsmakers,

economen, sociologen, psychologen en technisch AI-expertise om onderzoek te doen naar en te adviseren over de maatschappelijke, economische en veiligheidsgevolgen van AI. Daarbij richt het zich onder meer op adoptiesnelheid en -kwaliteit, publiek vertrouwen, kansenongelijkheid, psychologisch welzijn, democratische waarden en de bredere informatievoorziening. Naast het analyseren van de huidige situatie ontwikkelt het instituut ook toekomstscenario's die rekening houden met uiteenlopende snelheden en richtingen van AI-ontwikkeling.

Het instituut wordt onderdeel van een internationaal netwerk van publieke AI-instituten die kennis uitwisselen en neemt het Britse AI Security Institute als voorbeeld voor effectieve inrichting, werkwijze en organisatiecultuur. Een verkenner dient de optimale structuur, scope en samenwerkingen in de eerste helft van 2026 verder uit te werken. Daarbij moet worden gewaarborgd dat het instituut samenwerkt met en aanvullend blijft op bestaande Europese initiatieven zoals het EU AI Office. Maatschappelijke kerntaken zijn het kwartaallijks verzamelen en analyseren van signalen over acute maatschappelijke effecten en het jaarlijks publiceren van een *Staat van AI in Nederland*-rapport. Hiermee rapporteert het instituut aan het parlement, de AI-Raad[#48] en het kabinet. Technische focus ligt op het ontwikkelen van standaarden en testmethoden die AI Act-compliance vereenvoudigen en AI-adoptie in de maatschappij versnellen.

47. Maak werk van AI en bestaanszekerheid.

AI verandert niet alleen hoeveel werk er is, maar ook hoe werk wordt georganiseerd, welke vaardigheden centraal komen te staan en hoe economische waarde wordt verdeeld. Dit raakt direct aan de kernopgaven van het ministerie van Economische Zaken én aan signalen van de SER, die al langer wijzen op de noodzaak van een voorspelbare arbeidsmarkttransitie. Daarom krijgt het Nationaal AI Impact Instituut de opdracht om de arbeidsmarkt- en verdelingseffecten van AI systematisch te monitoren: van sector- en regioverschuivingen tot de manier waarop werkprocessen zelf veranderen en welke groepen er voor- of nadeel van ondervinden. Op basis daarvan ontwikkelt het instituut beleidsopties die zorgen voor een beheersbare, toekomstbestendige transitie voor bedrijven,

regio's en werkenden.

48. **Richt een AI-raad op.**

    Zoals voorgesteld in de motie Kathman-Six Dijkstra moet er een AI-raad worden opgericht. Deze moet bestaan uit een multidisciplinaire groep experts uit het bedrijfsleven, wetenschap en maatschappelijk middenveld. De raad brengt concrete adviezen uit rondom adoptie en impactmitigatie.

4.3 Democratie en AI

AI ontwikkelt zich in een tempo dat onze democratische instituties nauwelijks kunnen bijhouden. Dat levert een dubbele realiteit op: aan de ene kant kunnen AI-gestuurde desinformatie en verstoring van processen de democratie onder druk zetten. Aan de andere kant biedt AI juist mogelijkheden om besluitvorming sneller, transparanter en responsiever te maken. Grip krijgen betekent daarom zowel de risico's beperken als de kansen benutten.

49. **Bescherm democratische processen tegen AI-manipulatie.**

    De overheid moet actief optreden tegen AI-gestuurde beïnvloeding en verstoring. Dat vraagt om voortdurende monitoring van gemanipuleerde AI-content tijdens verkiezingen, ondersteund door snelle en duidelijke responsmechanismen. Daarnaast moeten democratische processen zoals consultaties en inspraakrondes bestand worden gemaakt tegen door AI gegenereerde massaverzoeken die bedoeld zijn om systemen te overbelasten, bijvoorbeeld door het automatisch indienen van grote aantallen bezwaarschriften of andere vormen van obstructie. Een belangrijk onderdeel van deze verdediging is het gebruik van internationale standaarden (zoals C2PA) om de herkomst en authenticiteit van digitale media controleerbaar te maken. Zoek hierbij waar mogelijk samenwerking met andere Europese landen.

50. **Richt een burgerberaad-infrastructuur in voor AI-besluitvorming.**

    De snelheid en impact van AI overstijgen wat reguliere democratische processen alleen kunnen opvangen. Daarom is een

vaste, institutionele infrastructuur nodig waarin representatieve groepen burgers systematisch worden betrokken bij de voorbereiding van grote keuzes over AI: van publieke AI-infrastructuur tot datagebruik en maatschappelijke randvoorwaarden. Burgerberaden werken idealiter met 100–200 gelote deelnemers, zodat de diversiteit in de samenleving voldoende wordt weerspiegeld. Onafhankelijke experts leveren feitelijke duiding, scenario's en risico-inschattingen, maar de oordeelsvorming ligt bij de burgers zelf.

Deze infrastructuur moet gericht zijn op het zorgvuldig verzamelen, vergelijken en wegen van uiteenlopende perspectieven, zodat besluiten breed gedragen en democratisch gelegitimeerd zijn. Bouw voort op internationale voorbeelden zoals vTaiwan in Taiwan, burgerberaden in binnen- en buitenland en op instrumenten als Pol.is, Stanford Deliberative Democracy Lab, Dembrane en Populytics. Start in 2026 met een burgerberaad over een specifiek AI-thema om deze aanpak te verankeren.

4.4 Het belang van de media

Een sterk, pluriform en economisch gezond medialandschap is een fundament voor de democratie. Tegelijkertijd zijn mediabedrijven, makers en culturele instellingen ook producenten van de hoogwaardige, geverifieerde Nederlandse (taal)data. Deze data is als bron gebruikt voor de ontwikkeling van AI modellen, en zorgt dat deze actueel blijven.

De overheid moet daarom de voorwaarden scheppen voor een duurzame, marktgedreven datamarkt. De focus ligt hierbij op het creëren van een werkbaar model voor AI-toegang tot actuele media-bronnen om zowel het verdienmodel van media als de kwaliteit van AI-antwoorden te waarborgen.

51. Ondersteun een licentiemodel voor het gebruik van media door AI.

Nederland neemt het initiatief om, naar het Buma/Stemra-model, de oprichting van een collectieve, door de sector gerunde licentie-organisatie te faciliteren. Dit loket, opgezet door de mediapartijen en culturele instellingen zelf, verlaagt de transactiekosten en versterkt de collectieve onderhandelingspositie.

De rol van de overheid is hierbij niet om zelf een infrastructuur te bouwen, maar om deze private marktplaats aan te jagen en te positioneren als een pragmatisch, Europees prototype. Dit Nederlandse model wordt vanaf de start ontworpen om aan te sluiten op de Europese handhavingskaders (zoals de Digital Services Act) en zoekt actieve coördinatie met zusterorganisaties in andere lidstaten.

52. Maak het publieke data-erfgoed toegankelijk en bruikbaar.

Nederland bezit een unieke publieke dataschat in de archieven van de Koninklijke Bibliotheek, Beeld & Geluid en andere culturele instellingen. Deze data heeft een hoge inherente waarde, maar is nu vaak moeilijk toegankelijk voor modern onderzoek en toepassing. De overheid zorgt voor het duurzaam ontsluiten van dit erfgoed. Dit programma financiert, via een federatieve infrastructuur waarin de instellingen zelf de controle behouden, de ontwikkeling van gespecialiseerde, hoogwaardige tools (bijv. voor het lezen van oude handschriften of het begrijpen van streektalen). Deze ontsloten data vormt een essentiële, betrouwbare bron voor publieke taken zoals onderwijs, wetenschap en journalistiek, en kan via licenties beschikbaar komen voor AI-ontwikkelaars.

Epiloog: Een terugblik op de toekomst

Datum: 24 november 2035. Fragment uit: 'Staat van AI in Nederland 2035'. Gepubliceerd door het AI Impact Instituut, ter gelegenheid van de tiende Nationale AI Top.

Inleiding

Tien jaar geleden dreigden we de controle te verliezen. Het werd duidelijk dat AI een grote impact op de economie en samenleving zou hebben zonder dat Nederland hier enige grip op had. Onze AI-adoptie was laag, toptalent verhuisde naar het buitenland, en we waren volledig afhankelijk van Amerikaanse en Chinese techbedrijven.

Nu, na tien jaar, kunnen we terugkijken en concluderen dat strategische keuzes en gedurfde investeringen deze situatie hebben omgebogen. We zijn niet de grootste AI-macht geworden, maar we hebben wel bewezen dat een klein land met focus en ambitie een toonaangevende rol kan spelen, en daarmee regie kan houden over haar eigen toekomst. Dit is een korte reflectie op de weg die we hebben afgelegd.

Digitale Infrastructuur en Soevereiniteit

- **Energie-infrastructuur en AI-rekenzones**: Het Nederlandse energienet was in 2025 een groot knelpunt voor onze AI-ambities. Datacenters stonden jaren in de rij voor netaansluitingen. Door massaal te investeren in energie-infrastructuur en innovatieve oplossingen hebben we het energievraagstuk opgelost. We richtten drie AI-rekenzones in met gestroomlijnde vergunningstrajecten en directe koppeling aan

offshore windparken. Vandaag voorzien deze datacentra in 80% van onze rekenkrachtbehoeftes, zonder enige CO2 uitstoot.

- **Soevereine overheids-AI**: In 2025 was de Nederlandse overheid volledig afhankelijk van buitenlandse AI-platforms en had moeite technisch toptalent aan te trekken. Door de oprichting van een Rijksdienst voor AI Strategie, die besloot alle complexe projecten intern uit te voeren in plaats van uit te besteden, investeringen in publieke AI-infrastructuur en het invoeren van een apart carrièrepad voor AI specialisten, werd toptalent aangetrokken door de uitdaging. Vandaag draait de AI van de Nederlandse overheid op servers in Nederland, beheerd door een Nederlandse instantie. Het ministerie van Binnenlandse Zaken beschikt nu over een van de sterkste technische teams van Europa. "Het rare is dat niemand er meer over praat," lacht drs. Gerda P. Uilenbroek, chief data officer bij Binnenlandse Zaken. "In 2025 was dit sciencefiction, nu is het net zo vanzelfsprekend als dat ons drinkwater schoon is."

Adoptie en AI-Ontwikkeling

- **ICAI-labs als brug tussen wetenschap en praktijk**: Nederland had in 2025 wel 55 ICAI-labs (Innovation Center for AI), maar AI-adoptie bij bedrijven bleef achter. De kloof tussen academisch onderzoek en bedrijfspraktijk was groot. We hebben het ICAI-netwerk in 3 jaar uitgebreid naar meer dan 120 labs en 4 Units, en gezamenlijke AI-adoptieplannen gemaakt met prioritaire sectoren. Het resultaat laat zich zien: het ICAI Logistics Lab ontwikkelde een AI-systeem dat containerstromen in de Rotterdamse haven ruim een derde efficiënter maakte en nu standaard is in tientallen Europese havens. In de gezondheidszorg besteden verpleegkundigen veel minder tijd aan administratie. "Het ICAI-model werkt omdat onze onderzoekers drie dagen per week in het ziekenhuis werken, met echte data, echte patiënten, echte problemen,"
- **NADI: Risicovolle innovatie**: Nederland had in 2025 geen mechanisme om hoog-risico projecten te financieren. We richtten het Nationaal Agentschap voor Disruptieve Innovatie op waar een interdisciplinair team substantieel budget kreeg, en de vrijheid om

te experimenteren en te falen. De eerste publieke tegenvallers, zoals de eerste landbouwrobot die explodeerde tijdens een demonstratie, leidde tot kamervragen. Gaandeweg leerden we echter om te applaudisseren bij elke ontploffing, omdat het een teken was dat we ambitieus genoeg waren. NADI stond vervolgens aan de wieg van verschillende successen zoals het NADI Defense-AI-programma, en het 'Master Programma,' waarbij studenten in plaats van een scriptie een NADI-voorstel schrijven. Zo leerde NADI een hele generatie studenten om groots te denken.
- **Nederlands ELLIS Instituut**: Nederlands AI-talent was in 2025 versnipperd over tientallen universiteiten. Door substantiële publieke financiering en een radicale focus op valorisatie werd het Nederlands ELLIS Instituut in Amsterdam in 2026 Europa's derde flagship-instituut. Het trok onmiddellijk internationaal talent en bracht tientallen succesvolle spin-outs voort. In samenwerking met andere Europese AI Labs werd in 2028, verspreid over het Europese Gigafactory netwerk, de eerste GPT-EU getraind.

Talent, Kapitaal en Ecosysteem

- **Amsterdamse AI-hub**: Het Nederlandse AI-ecosysteem was in 2025 versnipperd over het hele land. Startups hadden moeite de juiste mensen te vinden of samen te werken met onderzoekers. We kozen strategisch om AI-investeringen te concentreren in Amsterdam. Rond de Rembrandthallen en het Science Park zitten nu vele honderden AI-bedrijven. Amsterdam is, na Londen en Parijs, de derde grootste tech-hub van Europa. "Er zijn minstens 365 meetups per jaar, en elk weekend zijn er meerdere hackathons waar nieuwe startups uit voortkomen", vertelt Constantijn van Oranje, Envoy bij Techleap.
- **Expatregeling**: De expatregeling stond in 2025 onder politieke druk en internationaal talent twijfelde over vestiging in Nederland. Door de regeling voor langere tijd vast te leggen werd het makkelijker voor bedrijven om talent aan te trekken. Het aantal internationale AI-talenten dat naar Nederland kwam, verdubbelde.
- **Kapitaalmarkt**: Nederlandse startups die groeikapitaal zochten, vonden dat lange tijd nauwelijks binnen de landsgrenzen. In de

VS kregen vergelijkbare bedrijven gemiddeld vijf keer zoveel financiering, waardoor zij veel sneller konden opschalen. Daardoor vertrokken veelbelovende scale-ups naar het buitenland of werden ze vroeg in hun ontwikkeling overgenomen, nog voordat ze hun volledige potentieel konden benutten. Dat beeld is ingrijpend veranderd. Door nieuwe regelingen waarmee meer kapitaal werd vrijgemaakt, waaronder de forse verhoging van het in innovatie belegde pensioenvermogen, zijn het afgelopen jaar meer beursgangen geweest dan in de hele periode 2015–2025. Bij die beursintroducties werden duizenden medewerkers miljonair dankzij hun aandelenpakketten. Honderden van hen zijn inmiddels een eigen bedrijf begonnen, en de meesten investeren actief in andere startups.

Doorbraken in Sectoren en Bedrijven

- **Almere als proeftuin voor autonome mobiliteit**: Testen van autonome voertuigen was in 2025 beperkt tot kleinschalige pilots met complexe ontheffingsprocedures. Door Almere aan te wijzen als speciale economische zone met gebiedsgerichte vrijstellingen konden we grootschalig experimenteren. In het centrum van Almere mochten vanaf 2029 alleen nog zelfrijdende voertuigen rijden. Het aantal verkeersongelukken daalde met meer dan negentig procent, en al snel maakten parkeerplekken plaats voor tientallen speeltuinen en parkjes. Nu is zelf sturen verworden tot hobby, en zijn zelfrijdende auto's enkel niet toegelaten op Pampus.
- **Monumental: Robotisering in de bouw**: Monumental was in 2025 al duidelijk een van de startups met de meeste potentie, en dankzij een groot defensiecontract voor het bouwen van muren en kazernes kregen zij de mogelijkheid om nog sneller op te schalen. Vandaag worden Monumental-robots in 24 verschillende landen gebruikt voor het bouwen van miljoenen huizen. De metselaars van toen zijn nu voormannen die robotteams aansturen.
- **General Intuition: Robotica-datasets**: Robots hadden in 2025 moeite om te navigeren. Door de grote schat aan game-data van General Intuition werd het mogelijk de world models voor robots

te trainen. Robots helpen nu op Nederlandse akkers, in ons leger, in ziekenhuizen, en in steeds meer huishoudens. Een verrassend effect is dat, doordat robots veel huishoudelijk werk overnamen, er een gelijkere verdeling tussen partners is ontstaan voor het overige werk. "Robots hebben de emancipatie niet voltooid," zegt socioloog dr. Rob Otto, "maar ze hebben wel structurele ongelijkheid verminderd." Dankzij de mogelijkheid om talent met topsalarissen een flexibel contract aan te bieden, besloot General Intuition bovendien om in Nederland een groot team te bouwen.

Maatschappelijke Inbedding en Democratische Controle

- **AI Impact Instituut en vroegtijdige signalering**: Er was in 2025 geen systematische monitoring van de maatschappelijke impact van AI. Door de oprichting van het Nationaal AI Impact Instituut als onafhankelijk kenniscentrum met multidisciplinaire teams veranderde dit. Het instituut brengt jaarlijks het Staat van AI in Nederland-rapport uit en waarschuwt tijdig bij dreigende problemen. Toen bijvoorbeeld bleek dat AI-adoptie in de zorg onevenredig ten koste ging van werknemers zonder hoger onderwijs, leidde dit tot een groot omscholingsprogramma dat tienduizenden zorgmedewerkers hielp. "We zijn geen early warning systeem om te vertragen," zegt directeur dr. Ingrid Tuut. "We waarschuwen om bij te sturen. Dat is het verschil tussen een transitie en een ramp."
- **Burgerberaden voor democratische inbedding**: AI-besluitvorming gebeurde in 2025 vooral top-down, zonder structurele betrokkenheid van burgers. Reguliere democratische processen konden de snelheid niet bijbenen. Door de inrichting van de structurele burgerberaad-infrastructuur worden nu elk jaar meerdere beraden georganiseerd waarbij burgers meebeslissen over prangende vragen. Het Burgerberaad over AI in het Onderwijs adviseerde bijvoorbeeld dat scholen verplicht ook 'pen-op-papier' momenten moeten inbouwen naast AI-gebruik. Deze aanbeveling werd overgenomen in het landelijke beleid. "Wat me het meest raakte," vertelt deelnemer Oskar Poeterel, "is

dat we werden serieus genomen. Onze stem deed ertoe. Dat is democratie zoals het hoort te zijn."

- **Licentiemodel voor content en mediamakers**: Mediamakers werden in 2025 niet gecompenseerd wanneer hun werk gebruikt werd om AI-modellen te trainen, of wanneer een AI uit het werk citeerde. AI bedrijven gingen dan ook al snel concurreren met de traditionele media. Het Nederlandse medialandschap kwam onder druk te staan. Door de ontwikkeling van een collectief licentiemodel naar het Buma/Stemra-model zorgt het 'AI Content Bureau' nu voor eerlijke compensatie. Voor mediapartijen betekent dit een nieuwe inkomstenbron. Voor AI-bedrijven betekent het eenvoudige toegang tot hoogwaardige Nederlandse content. "Het is niet perfect," zegt Karel Rant, de CEO van het AI Content Bureau, "maar het is werkbaar. En het is eerlijk. Dat is waar het om draait."

Voorspellingen uit het verleden

Geregeld signaleerden we ook kansen voor Nederland. Een nostalgische selectie uit het eerste *Staat van AI in Nederland*-rapport van 2026.

Pre-competitive datasets: Het Gezondheids Consortium, bestaande uit ziekenhuizen, universiteiten en biotechbedrijven, stelde eerder een hoog kwalitatieve dataset beschikbaar. Die dataset leidde tot nieuwe inzichten in genetische aandoeningen waarvoor nu medicijnen ontwikkeld kunnen worden. Hetzelfde consortium onderzoekt nu de volgende stap: closed-loop geautomatiseerde laboratoria waarin AI-systemen zelfstandig experimenten ontwerpen, uitvoeren en analyseren. Deze labs combineren de eerdere datasets met real-time experimentele data, waarbij AI niet alleen patronen vindt maar ook nieuwe hypotheses stelt en direct test.

Hardware: Door ons semiconductor-ecosysteem met ASML, NXP en Philips hebben we een unieke positie in de mondiale AI-hardware supply chain, en Nederlandse startups zoals Axelera AI en Innatera ontwikkelen AI-accelerators die berekeningen tien tot honderd keer energie-efficiënter maken dan traditionele GPU’s. Dit is cruciaal nu datacenters wereldwijd tegen energiegrenzen aanlopen. Alternatieve

technologieën zoals fotonische chips, die rekenen met licht in plaats van elektriciteit, krijgen ook steeds meer aandacht. Een hardware-doorbraak in één van deze domeinen zou de huidige GPU-dominantie kunnen doorbreken. Voor Nederland betekent dit niet alleen lagere AI-kosten, maar vooral een versteviging van onze positie in de cruciale chipindustrie.

Edge AI: De toekomst van AI speelt zich niet alleen af in gigantische datacenters. Met vijftig miljard connected devices wereldwijd die meer dan negentig zettabytes aan data genereren, verschuift een groot deel van AI-computing naar de edge: naar apparaten, fabrieken, voertuigen, en stadsinfrastructuur. Edge AI biedt niet alleen kortere reactietijden maar ook fundamentele voordelen voor privacy (gevoelige data blijft lokaal) en energie-efficiëntie (geen constant datatransport naar centrale servers). Nederland kan hier standaarden zetten door onze expertise in energie-efficiënte hardware te combineren met innovatieve decentrale AI-architecturen. Dit sluit perfect aan bij Europese waarden rond dataprivacy en bij de mondiale noodzaak om AI-energieverbruik drastisch te verlagen.

Lessen en Reflectie

Terugkijkend op de afgelopen tien jaar vallen enkele lessen op:

Focus werkt. We kozen voor onze sterke punten en zetten daar vol op in. Chips, logistiek, gezondheidszorg, landbouw, biotech, energie en klimaat.

Lange termijn denken loont. De investeringen van 2026 voelden destijds enorm, maar ze waren cruciaal om momentum te creëren.

Falen hoort erbij. NADI leerde ons dat spectaculaire mislukkingen acceptabel zijn als je ook spectaculaire successen boekt.

Democratische controle helpt. De burgerberaden, het onafhankelijke toezicht, de transparante besluitvorming; het maakte de transitie niet langzamer maar het creëerde wel meer draagvlak.

Samen staan we sterker. De samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven, wetenschap en burgers was onmisbaar.

Nederland is in 2035 geen AI-supermacht. Maar we laten wel zien dat je AI kunt omarmen zonder je waarden te verliezen. Dat je economisch succesvol kunt zijn zonder menselijk contact te verliezen. Dat je innovatief kunt zijn zonder roekeloos te worden.

We hebben bewezen dat een klein land groot kan denken.

Het werk is niet af. AI ontwikkelt zich nog steeds razendsnel. Nieuwe uitdagingen dienen zich aan. Maar we weten nu dat we het aankunnen. Want we hebben het al gedaan

AI Plan team

Michiel Bakker

Assistant Professor aan het Massachusetts Institute of Technology (MIT).

Jelle Prins

Medeoprichter van AI-bedrijf Cradle en was verantwoordelijk voor de eerste apps van Uber, Booking.com en Catawiki.

Renée Frissen

Oprichter en CEO van OpenEmbassy, en medeoprichter van de 10% Club.

Stan van Baarsen

Onderzoeker bij AI Plan, met een achtergrond in Technology Policy (University of Cambridge).

Oscar Lepoeter

AI Fellow bij Herprogrammeer de Overheid

Onno Eric Blom

Oprichter en Directeur Herprogrammeer de Overheid.

Dankwoord

Deze strategie is geschreven door het kernteam van AI Plan: een groep mensen met uiteenlopende achtergronden, die samenkwam vanuit een gedeeld gevoel van urgentie. Wat begon als een initiatief van een handvol betrokken experts groeide uit tot een breed en collectief proces. Speciale dank gaat uit naar Adine Tjeenk Willink, Bart Pegge, Bouke de Jong, Cees Snoek, Constantijn van Oranje, Daan Juijn, Durk Kingma, Max Welling, Rick Pastoor, Rogier Klimbie, Salar al Khafaji, Sam Bogerd, Sander Volten, Sebastiaan Vaessen en Willem Jonker voor hun intensieve betrokkenheid. We schreven dit stuk in samenwerking met verschillende AI-modellen, die een sparringpartner voor ons vormden voor structurering, redactie en iteratie. Dit was een goede oefening in wat we met onze strategie willen bereiken: profiteren van de vooruitgang die AI ons biedt, maar altijd met menselijke maat.

Meer dan zestig experts uit wetenschap, bedrijfsleven, overheid en het maatschappelijk middenveld dachten mee, leverden input of kritische feedback. Dankzij hen zijn zowel het bredere AI-ecosysteem als de uiteenlopende stromingen in het denken over AI gehoord en waar mogelijk vertegenwoordigd. Veel dank voor het meedenken, schrijven of bekritiseren: *Adnan Oner, Alexander Klöpping, Amal Tourabi, Anke Huiskes, Arco Krijgsman, Arre Zuurmond, Bob Rietveld, Daan Henselmans, Dion Wierts, Door van Leeuwen Boomkamp, Edwin Kuipers, Edwin Rijgersberg, Eli de Smet, Ferdinand Grapperhaus jr., Harold Goddijn, Haroon Sheikh, Jip Leendertse, Jochem de Groot, Lennard Zwart, Marijn Pijnenborg, Marleen Stikker, Maurice Hoogeveen, Melvin Könings, Michael Pollitt, Michael van Lier, Nick Lenten, Niels Peek, Nienke Vennema, Onno Zoeter, Paul Veugen, Peter van der Sabben, Pascal de Wiggers, Pim de Witte, Pim Leendertsen, Robert Gaal, Shannon Spruijt, Stefan Heijendael, Tessa Cramwinckel, Timothy Alders, Victor Knaap, Yvonne Zonderop en Zlatan Menkovic.*

Ook zijn we veel dank verschuldigd aan Minister Karremans voor zijn enthousiasme en bereidheid voor dit onderwerp te gaan staan, het ministerie van Economische Zaken, in het bijzonder Sandra van der

Weide, en ambtenaren van meerdere departementen die meedachten en hielpen om dit proces soepel te laten verlopen.

Het ontwerp van deze strategie en onze huisstijl zijn verzorgd door Verve.

Tegelijkertijd is dit document geen eindpunt. Het is het begin van een breder gesprek. We stellen met nieuwsgierigheid de strategie open voor publieke feedback. We nodigen mensen nadrukkelijk uit om via onderstaand formulier suggesties, aanvullingen of kritiek te delen. We geloven dat de AI-transitie alleen kan slagen als we haar samen vormgeven: lerend en als collectief.